

TÜRK HUKUKUNDA EVLAT EDİNME MÜESSESESİNİN TARİHİ GELİŞİMİ^(*)

Arş. Gör. Dr. Müge VATANSEVER ÖZTÜRK^(**)

ÖZET

Nesebi belli olsun olmasın başkasına ait bir çocuğu kendi çocuğu olarak kabul etme anlamındaki evlat edinme geçmişte ve günümüzde rastlanan sosyal ve hukuki bir olgudur. Ailey-le çocuk arasında evlat edinme ilişkisinin kurulması, toplumlarda ortaya çıkan hukuk düzeninin yarattığı yapay bir soy bağı kurma yoludur.

İnsanların varoluşlarından beri ihtiyaç duydukları evlat edinme kurumunun kökeni, kendi hukuk tarihimiz açısından, İslamiyet öncesi Türk hukukunda bulunmaktadır. Uygur belgelerinden edinilen bilgilere göre, Eski Türklerdeki evlat edinme kuralları birçok yönden günümüzdeki kanun hükümleriyle benzerlik göstermektedir.

İslamiyet'in kabul edilmesiyle birlikte, İslam hukukunun onay vermediği evlat edinme kurumu, hukukumuzdan uzunca bir süreliğine çıkmıştır. Evlat edinme kurumu, 743 sayılı Türk Kanunu Medenisi ile birlikte ilk kez resmi olarak 1926 yılında hukukumuzda düzenlenmiştir. Kanunda evlat edinme, Uygur belgelerindeki gibi, sözleşme temeline dayandırılmıştır. Medeni Kanundaki evlat edinme ile ilgili hükümler 2001 tarihli ve 4721 Sayılı Kanunla gerek esasa ilişkin şartlarda gerek şekle ilişkin şartlarda oldukça geniş ve köklü değişiklikler yaparak yeniden düzenlenmiştir. İslamiyet öncesi Türklerde var olan evlat edinme kurumunun yüzyıllar sonra modern haliyle Cumhuriyet dönemi medeni kanunlarımızda yerini almış olması bir çeşit öze dönüş olarak nitelendirilmelidir.

Anahtar Kelimeler

Evlat Edinme, Evlatlık, Uygurlar, Türk Medeni Kanunu, Tebenni, Neseb, Sözleşme.

^(*) DOI: 10.33432/ybuhukuk.1278493 - **Geliş Tarihi:** 06.04.2023 - **Kabul Tarihi:** 13.06.2023.

^(**) Dokuz Eylül Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Hukuk Tarihi Anabilim Dalı, İzmir-Türkiye, **E-posta:** mugevatansever@gmail.com; **Orcid Id:** <https://orcid.org/0000-0002-9414-0164>.

HISTORICAL DEVELOPMENT OF THE INSTITUTE OF ADOPTION IN TURKISH LAW

ABSTRACT

Adoption, in the sense of accepting a child belonging to someone else as one's own child, regardless of lineage, is a social and legal phenomenon encountered in the past and present. Establishing an adoption relationship between the family and the child is a way of establishing an artificial lineage created by the legal order emerging in societies.

The origin of the institution of adoption, which people have needed since their existence, can be found in pre-Islamic Turkish law in terms of our own legal history. According to the information obtained from the Uyghur documents, the adoption rules in the Old Turks are similar to the provisions of today's law in many ways.

With the acceptance of Islam, the institution of adoption, which is not approved by Islamic law, has been removed from our law for a long time. The institution of adoption was formally regulated in our law for the first time in 1926 with the Turkish Civil Code No. 743. In this Code, adoption is based on contract, as in Uyghur documents. Provisions regarding adoption in the Civil Code were rearranged by Law No. 4721 of 2001 by making extensive and fundamental changes in both the substantive terms and the formal conditions. The fact that the institution of adoption, which existed in the pre-Islamic Turks, took its place in our civil laws of the Republic period in its modern form centuries later, should be considered as a kind of return to the roots.

Keywords

Adoption, Adopted Child, the Uyghurs, Turkish Civil Code, Tebenni, Lineage, Contract.

GİRİŞ

6 Şubat 2023 tarihinde gerçekleşen Kahramanmaraş merkezli deprem sonucunda maalesef birçok çocuk sahihsiz ve kimsesiz kalmıştır. Olayın elem verici etkisiyle birlikte çoğu aile, bu durumda olan çocukları evlat edinmek isteyince evlat edinme konusu gündeme gelmiş ve hukuki boyutu önem kazanmıştır. Gündemde yer alan bu evlat edinme kurumunun hem hukuk tarihimizdeki kaynakları, var olma süreci, kuralları ve İslam hukukundaki işlenişi, hem günümüz boyutuyla hukuki kapsamının araştırılması, konu hakkında bilgi sahibi olunması açısından gerekli görülmüştür. Bu çalışmanın yapılmasının amacı, Türk hukuk tarihinde evlat edinme müessesesi hakkında ayrıntılı bilgi vermek ve günümüz Türk Medeni Kanunu'nda yer alan bu kurumun tarihi kökenleriyle bağlantı kurmaktır.

Nesebi belli olsun olmasın başkasına ait bir çocuğu kendi çocuğu olarak kabul etme anlamındaki evlat edinme geçmişte ve günümüzde rastlanan sosyal ve hukuki bir olgudur. Günümüzde evlat edinme, çocukları olmayan veya arzula-dığı sayıda çocuk sahibi olamamış kimselerin bu gereksinimlerini karşılamak, onlara şefkat duygularını tatmin edecek bir konu bulmak ve aile şefkatinden yoksun, korunmaya muhtaç çocuklara da üstün yararları gözetilerek bir yuva içinde aileyle büyüme mutluluğu vermek, onları topluma yararlı hale getirmek için kabul edilmiş bir hukuk kurumu olarak karşımıza çıkmaktadır¹.

Evlatlık ilişkisi, genel olarak, evlat edinen ile evlatlık arasında mahkeme kararı ile kurulan yapay soy bağıny ifade etmek için kullanılan hukuki bir terimdir². Aileyle çocuk arasında böyle bir ilişkinin kurulması (evlat edinme), kan esasına dayanmayan ve hukuk düzeninin yarattığı bir soy bağı kurma yoludur.

İlk çağlarda evlat edinmeler, kabilenin büyümesi, güçlenmesi amacıyla yapılmıştır. Eski toplumlarda zamanla neslin devamını sağlama, ocağını söndür-

---

¹ **Üçok, Coşkun/ Mumcu, Ahmet/ Bozkurt, Gülnihal** (2017) Türk Hukuk Tarihi, 19. Baskı, Ankara, Turhan Kitabevi, s.126.

² **Dural, Mustafa/ Öğüz, Tufan/ Gümüş, Mustafa Alper** (2018) Türk Özel Hukuku Cilt III Aile Hukuku, 13. Bası, İstanbul, Filiz Kitabevi, s.307; **Aydoğdu, Murat** (2010) Çağdaş Hukuki Gelişmeler Işığında Evlat Edinme, 2. Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi, s.4.

meme gibi sebepler de evlat edinme yoluna gitmek için en önemli etkenler haline gelmiştir. Evlat edinme usul ve gelenekleri, eski Türk kavimleri tarafından da ilk çağlardan beri uygulanmış ve Türk kavimlerinin boylarına göre çeşitli örf adetler ile geliştirilmiş en sonunda da hukuki çerçevesi belirlenen bir müessesese haline getirilmiştir. Eski Türk Devletleri, evlat edinme müessesesi için örf ve kanunla belirli hukuki kurallar ve usuller düzenlemişlerdir.

Evlat edinme kurumu, 743 sayılı Türk Kanunu Medenisi ile birlikte ilk kez resmi olarak 1926 yılında hukukumuzda düzenlenmiştir. Bu yüzden kanunda yer alan evlat edinmeye dair hükümlerin devrimci karakterde olduğu söylenmelidir.

Çalışmada öncelikle İslamiyet öncesi Türk hukukunda evlat edinme müessesesiyle ilgili bilgiler verilecek, sonrasında Osmanlı hukukunda evlat edinme uygulamasına benzer uygulamalardan bahsedilecek ve son olarak Cumhuriyet döneminde kabul edilen Türk Medeni Kanunlarındaki evlat edinme ile ilgili düzenlemeler incelenecektir.

I. İSLAMİYET ÖNCESİ TÜRK HUKUKUNDA EVLAT EDİNME

Ruhların insanların ölümünden sonra da yaşamaya devam ettiğine, onların da canlılar gibi yiyecek ve içecek maddelere ihtiyaçları olduğuna, özellikle dini bazı dua ve ayinleri yönetecek kimselere muhtaç bulunduğu inanan devirlerde, bu görevleri yerine getirecek bir çocuk bırakmadan ölümü bekleyenler büyük bir korkuya kapılırlardı. Bu yüzden, bu gibi kimseler öldükten sonra kendilerine yiyecek ve içecek getirecek, dualar edecek, ayinler yaptıracak bir çocuğa evlat edinme yoluyla sahip olmak isterlerdi³. Eski toplumlarda evlat edinmenin bir amacı da kabilenin büyümesi, güçlenmesi olmuştur. Bu sebeplerle, Eski Türkler de dahil olmak üzere, ilk çağlarda yaşamış topluluklarda evlat edinme müessesesi büyük bir önem arz etmektedir.

İslamiyet öncesi Türk hukuku ile ilgili bilgi veren hukuki belgelerden edinilen bilgiler, Eski Türklerde evlat edinme müessesesinin yaygın olarak kullanıldı-

³ Üçok/Mumcu/Bozkurt, s.126.

ğını göstermektedir. Evlat edinilen oğlana Eski Türkler, “tutuncu” oğul demişlerdir⁴. Çocuğu olmayan aileler (neslin devamını sağlama, ocağını söndürmeme gibi amaçlarla) evlat edinebildiği gibi; fakirlik sebebiyle çocuğun başka aileye evlatlık verildiği de olmaktadır. Kendi doğurdukları çocukları hep ölmüş olan bazı aileler, çocukları yaşamadığı için, yeni doğan çocuklarını, kötü ruhların zararından korumak amacıyla başka bir aileye evlatlık olarak verirlerdi. Bu şekilde kötü ruhlar yanıltılmış olurdu⁵. Mesela Yakutlarda⁶, çocuk ölümlerine çare olarak evlatlık verme uygulamaları görülmektedir. Kötü ruhların yanıltılması için bazen de çocuklar doğar doğmaz akraba veya tanıdıklar tarafından kaçırıl-

⁴ **Kaşgarlı, Mahmut** (1986) *Divanü Lügat-il Türk Tercümesi*, C:III, Çev. Besim Atalay, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, s.375; **Arsal, Sadri Maksudi** (1947) *Türk Tarihi ve Hukuk*, İstanbul, İsmail Akgün Matbaası, s.344.

⁵ Yakın zamana kadar Anadolu’da, çocuğu yaşamayan aileler, çocuğa zarar veren ve *alkarısı* diye bilinen kötü cinlerin zararından korumak, onları aldatmak amacıyla yeni doğan çocuğunu bir süre başka bir ailede büyütür veya türbeye adak yaparak bir evliyanın manevi himayesine verirdi. Böylece alkarısı, o çocuğu verilen diğer evin çocuğu zannetmekte ve ona zarar vermemektedir [**Ekinci, Ekrem Buğra** (2015) *Hukukun Serüveni*, 2. Baskı, İstanbul, Arı Sanat Yayınevi, s.100; **Ekinci, Ekrem Buğra** (2008) *Osmanlı Hukuku Adalet ve Mülk*, İstanbul, Arı Yayınları, s.70]. Bu durum, eski Türk geleneklerinden bazılarının İslamiyet’ten sonraki Türklerde de sürdürüldüğüne bir örnektir.

⁶ **Caferoğlu**, evlatlık müessesesinin en orijinal halinin bütün ayrıntı ve şekilleriyle Yakutlarda bulunduğunu düşünmektedir. (Aksi görüş için bkz. **İnan, Abdülkadir** (1948) “Göçebe Türk Boylarında Evlatlık Müesseseleriyle İlgili Gelenekler”, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, C:VI, S:3, Mayıs-Haziran, s.129). Yakutlar için evlenmek, her şeyden evvel nesli yaşatmak demektir. Onun için Yakutların örf-adet hukuku, evlat edinme müessesesine çok geniş bir yetki ve hukuki hak vermiştir. Çocuğu olmayan herhangi bir Yakut ailesi, evlat sahibi olmak için evlat edinme yoluna başvururdu. Yakutlarda evlat edinme, maddi bir çıkara dayanmaz ve karşılıksız olarak yapılırdı. Evlat edinilen çocuk, öz evladın sahip olduğu bütün hakları elde ederdi, baba ölünce evlat edinilen direk kan bağı olan çocuk gibi varis olurdu. Bu haklar, evlat edinen sonra da kendi öz çocuğu olsa bile, asla kaybedilmez; hatta, bu durumda evlatlığa kendini öz evlat gibi hissetmesi için daha fazla gayret edilmekteydi. Genellikle on yaşına varmayan çocuklar evlat edinilirdi. Evlat edinme hakkı kocaya aitti; kocası hayatta olan kadın asla evlat edinemedi. Kocasını ölen kadınlar, hiçbir kimseden izin almadan istediği gibi evlatlık edinebilirdi. Yakutlar, erkek evlatlığı kız evlatlıkla evlendirmezlerdi (**Caferoğlu, Ahmet** (1939) “Türk Taamül Hukukunda Evlatlık Müessesesi”, *Türk Hukuk ve İktisat Tarihi Mecmuası*, C:II, S:1, s.100-106). **Arsal** ise, Yakutlarda evlat edinme için rıza gösteren anne ve babanın bunun için bir miktar mal aldığını belirtmiştir. Evlat edinme için mutlaka anne babanın rızası aranırdı (**Arsal**, s.145).

maktadır. Aileler, çocuklarının ölmesi yerine bu şekilde başka aileler tarafından evlatlık olarak büyütülmesine razı olmaktadır⁷. Bazı eski Türk kavimlerinde (örneğin Altaylarda), çocuğu ergenlik çağına gelmeden ölenlerin, çocuk kaçırmaması bile meşru sayılmıştır. Bir süre sonra çocuğun ailesine bu durum haber verilmekte ve onların belli bir bedel karşılığı çocuklarını geri almalarına imkân tanınmaktadır⁸.

Özellikle Uygur dönemine ait belgeler evlat edinme müessesesinin varlığıyla ilgili aydınlatıcı niteliktedir. Belgelerden anlaşıldığı üzere, evlatlık ilişkisi evlat edinenle çocuğunu evlatlık olarak veren baba arasında yapılan bir sözleşmeyle kurulmaktadır⁹. Bu sözleşmede, evlat edinilen kişinin evlat edinenin evindeki durumu, hak ve görevleri ayrıntılı bir şekilde gösterilmiştir¹⁰. Çocuk, bazen para veya mal karşılığı, bazen de parasız olarak evlat edinilmektedir¹¹. Mal karşılığı evlatlık vermede diğer kardeşlerin rızası aranmaktadır¹². Belgelerdeki bilgilere göre, evlat edinilen çocuk, sahîh nesepli çocuklarla benzer haklara sahiptir; ailenin diğer çocuklarıyla aynı statüdedir¹³. Evlatlık, evlat edinenin evinde yaşar, nafakası kendisini evlat edinen kişi tarafından karşılanır¹⁴. Evlatlık, baba-

⁷ Yakutlar da bir başka evlat edinme şekli de birkaç kız evladı olup erkek evlada sahip olamayan ailelerde rastlanmaktadır. Yakutlar özellikle büyük kızına mahsus olmak üzere damadını evlatlık olarak evine alır, bunun karşılığında evlatlık olan damat kayınpederin bütün emirlerini yerine getirirdi. Kayınpeder, yaşlanınca ona bakar, öldükten sonra da geriye kalan evlatlarını yetiştirirdi. Bu şekilde evlatlık edinilen damatların mirastaki hisseleri oldukça büyüktür; kayınpederin ölümü üzerine asıl miras damadın olurdu (**Caferoğlu**, s.107).

⁸ **Caferoğlu**, s.101, 102; **Aydın, Mehmet Akif** (2022) *Türk Hukuk Tarihi*, 18. Baskı, İstanbul, Beta Yayınları, s.19, 20; **Ekinci**, s.99, 100; **Ekinci** (2008), s.72; **Avcı, Mustafa** (2018) *Türk Hukuk Tarihi*, 7. Bası, Konya, Atlas Akademi Yayınları, s.27.

⁹ **Cin, Halil/ Akyılmaz, Gül** (2017) *Türk Hukuk Tarihi*, 9. Baskı, Konya, Sayram Yayınları, s.47; **Aydın**, s.19.

¹⁰ **Cin/Akyılmaz**, s.47; **Arsal**, s.344.

¹¹ **Aydın**, s.19; **Avcı**, s.27; **Cin, Halil/ Akgündüz, Ahmed** (1995) *Türk Hukuk Tarihi Kamu Hukuku*, Cilt: 1, 3. Baskı, İstanbul, Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yayınları, s.81.

¹² **İzgi, Özkan** (1987) *Uygurların Siyasi ve Kültürel Tarihi (Hukuk Vesikalarına Göre)*, Ankara, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, s.93.

¹³ **Aydın**, s.19; **Cin/Akyılmaz**, s.47.

¹⁴ **Cin/Akyılmaz**, s.47; **Aydın**, s.19.

nın gösterdiği işleri yapmak ve ölünceye kadar ona sadakat göstermek, iyi davranmakla mükelleftir¹⁵. Evlat edinebilmek için evli olma şartı yoktur¹⁶. Evlatlık, evlat edinenin öz çocuğu gibidir¹⁷. Evlatlık, evlat edinen kişi öldüğünde kanuni mirasçısı olur ve evlat edinenin daha sonra çocukları olsa bile hukuki statüsünde bir değişiklik olmaz; evlat edinen evlatlığını öz çocuklarından ayırmaz¹⁸.

İslamiyet öncesi Türk hukukunda evlat edinme kurumunun yaygın olarak bulunduğunu gösteren Uygur dönemi ait belgelerden biri şu şekildedir:

“... onun oğulsuz, torunsuz kaldığını düşünerek, ben iki oğlumdan Turmuş adlısını halk arasında yürürlükte olan kural ve göreneğe göre Sutpak’a evlatlık olarak verdim. Bundan sonra oğlum artık Sutpak’ın evinde kalacağından bu Sutpak oğlu (babası evinde) yemek yemeli, gösterilen işleri yapmalı ve oğulluk vazifelerine ilişkin kurallara uygun bir biçimde ölünceye kadar Sutpak’a sadakatle hizmet etmelidir. Ben Sutpak’a gelince, ben de bu Turmuş adlı oğlanı benim kanımdan gelen oğlum gibi sayacağım. Eğer ben (ileride) evlenip de oğul ve kızlarım dünyaya gelirse dahi bunu (Turmuş’u) (diğer) oğullarıma eşit tutacağım. Ev hayatında ne varsa hepsinden, oğullarım ne kadar çok olursa olsun, bu oğlana (Turmuş’a) da mirastan hisse bırakacağım. Fakat oğlan büyüdükten sonra, onun çalışma gücünden yararlandığım halde ona oturacak yeri ve yiyecek şeyleri sağlamazsam, ona karşı fena muamele edersem, o kendi dilek ve istemiyle benden ayrılıp istediği yere gidebilecektir. (Bundan ötürü) ben Sutpak’ın itirazı geçerli olmayacaktır. Bugün Sutpak diyor: Ben ona (Turmuş) kendi oğlum gibi muamele edeceğim, onu evlendireceğim, onun durumuyla ilgileneceğim. Fakat onu eğitirken gerekirse sertçe de muamele edebileceğim. Fakat ona karşı tarafımdan yapılan kanun, örf ve adetler ve nizama aykırı herhangi bir cebir ve zulüm niteliğindeki ha-

¹⁵ Cin/Akyılmaz, s.47, 48.

¹⁶ Kurtoğlu, Yasemin (2019) Eski Orta Asya Türk Devletleri’nde Aile, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, s.33; Avcı, s.28.

¹⁷ Avcı, s.28.

¹⁸ Arsal, s.344; İzgi, s.92; Caferoğlu, s.111; Ekinci, s.100; Avcı, s.27, 28; Demir, Abdullah (2011) Türk Hukuk Tarihi, İstanbul, Yitik Hazine Yayınları, s.27, 28; Kurtoğlu, s.33, 34.

reketlerim suç sayılacaktır. Tanık Si... Temür; tanık Aruk'tur. Bu tamga ben Turçun'indir. Ben İşkara, Turçi Baksi'nin imlası altında yazdım."¹⁹

Bu belge, Uygur belgelerinin düzenlenmiş olduğu X-XIV. yüzyıllar arasında Türklerin evlat edindiklerini açıkça göstermektedir. Evlatlıkla evlat edinmenin hukuki ilişkisi bugünkü anlayışa benzemektedir. Bu ve benzeri bazı belgelerde "kanun" kelimesinin açıkça geçmesi, Uygurların çocuk edinimi, çocuğun ve onu alan kişinin sözleşme sonrası zorunlulukları gibi konuları kanunlarla düzenlemiş oldukları sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Bu belgeleri hazırlamak dışında, Uygurların evlat edinmek için eski geleneklere dayalı bir merasim yapıp yapmadıkları bilinmemektedir.

"Oğulluk bir" adı verilen evlat edinme sözleşmesinde genellikle çocuğunu evlatlık olarak veren kişiye "süt sevinci" adı altında bir ödeme yapılmıştır. Süt sevinci, çocuğa doğumundan evlatlık verildiği çağa kadar yapılan masrafların karşılığıdır²⁰. Özellikle para veya mal karşılığı yapılan evlat edinme sözleşmelerini içeren belgelerde "süt sevinci" kavramına sıklıkla rastlanmaktadır: "*Ben Titso, ağabeyim Ançuk'un evinde yemek yapmak güçleştiğinden, kendisiyle konuşup, küçük kardeşimiz Antso'yu süt sevinci karşılığı, yirmi sitr gümüşe, akrabamız olan Toynak Şilavanti'ye verdik. Ben Toyna Şilavanti, oğlum Sambodu ile aynı haklara sahip olarak oğulluk (olarak) aldım*"²¹. Bu belgenin dikkat çekici bir yanı da çocuğu evlatlık veren kişinin büyük kardeşi olmasıdır. Muhtemelen bu ailede baba ölmüş ve kardeşler ailenin ortak sorumluluğunu yüklenmişler; bu sebeple, aralarında anlaşarak, ihtiyaç içinde olan kardeşlerinin geçim sıkıntısını çözmek adına küçük kardeşlerini (rızasını da alarak) evlatlık vermişler²².

Evlatlık sözleşmesi yapıldığı andan itibaren evlat edinilen çocuğun asıl ailesiyle ilişkisi kesilmektedir; ailesi daha sonra çocuğunu geri almak isterse o güne

¹⁹ **Vilhelm Radloff**, *Altuigurische Sprachproben aus Turfan*, belge No: 98, s.55 vd. (Akt. **Arsal**, s.86); **İzgi**, s.90; **Üçok/Mumcu/Bozkurt**, s.42.

²⁰ **Cin/Akyılmaz**, s.48; **Cin/Akgündüz** (1995), s.81; **Aydın**, s.19; **Demir**, s.27, 28; **Kurtoğlu**, s.34, 35.

²¹ **İzgi**, s.144.

²² **İzgi**, s.90; **Kurtoğlu**, s.36.

kadar yapılan bütün masrafları ödemek zorundadır. Buna karşılık evlat edinen evlatlığına kötü davranır, yiyecek ve içeceğini temin etmezse evlatlık evi terk ederek istediği yere gitme hakkına sahip olur²³. Ancak evlat edinenin evlatlık çocuğu terbiye ederken gerçek babası gibi bazen sertçe davranma hakkı bulunmaktadır²⁴. Şüphesiz bu hak, disipline etme sınırları içinde, ölçülü olmalı ve kötü muamele kapsamına girmemelidir. Eğer çocuğa akrabalar tarafından kötü davranılırsa, bu akrabaların sözleri geçerli sayılmaz ve cezalandırılmaları gerekir²⁵. Bir Uygur belgesinde, evlatlığından başka kendisinin bir de öz oğlu olduğu anlaşılan kişi, koydurduğu kayıtle, akrabalarının hatta öz oğlunun bile, evlat edindiği çocuğunu incitmemelerini ve ona kötü davranmalarını söylemektedir²⁶.

Çocuğun para veya mal karşılığı evlat edinildiği durumlar, bazı Uygur belgelerinde oğul satışı olarak nitelendirilmiştir. Belgelere oğul satışları, bir tarih ile başlamış ve sonra kimin hangi ihtiyaçtan dolayı, kime oğlunu sattığını gösterir bir cümle ile devam etmiştir²⁷. Oğul satışları, pamuklu bez, gümüş para, neslin devamı, eşya ihtiyacının karşılanması ve geçim sıkıntısının giderilmesi gibi ihtiyaçlardan dolayı yapılmıştır. Örnek belgelerden bazıları şu şekildedir:

*“Bana Kuktamuni Tamuni’ya kullanmak için pamuklu kumaş lazım olduğundan, Alpış’tan elli ince pamuklu kumaş alarak, on üç yandaki oğlum Yungçi’yi sattım”*²⁸. *“Kutluk Temür, Er Togmiş ve Tokdamış, (bize) kullan-*

²³ **Arsal**, s.345; **Cin/Akyılmaz**, s.48; **Ekinci**, s.100; **Avcı**, s.27, 28; **Kurtoğlu**, s.35.

²⁴ **Arsal**, s.344.

²⁵ *“... her kim olursa olsun bir güçlük çıkartacak olursa, büyük orduya ak yastuk, beglere binek atı versinler ve sözleri geçersiz olsun”* (**İzgi**, s.92).

²⁶ **İzgi**, s.92.

²⁷ Tarla satışıyla ilgili belgelerde görülen tarlanın “bin yıl on bin gün” yeni sahibinin mülkiyetinde kalmasını gösteren terim, oğul satışıyla ilgili bazı belgelerde de görülmektedir. Böylece satılan oğullar veya kardeşler, hayatları boyunca evlat edinenler tarafından mülkiyetleri kendi üzerinde kalmak şartıyla bir başkasına devredilebilmektedirler. Eğer evlat sahibi tarafından beğenilmezse, tekrar ücret karşılığı başka birine satılabilmektedir. Genellikle bu tür evlatlıklar, ziraat işinde çalıştırılmaktadır (**İzgi**, s.91; **Caferoğlu**, s.109).

²⁸ **İzgi**, s.136.

*mak için gümüş yarmak (para, sikke) lazım olduğundan, Sengekdez Aka'dan almış altın alarak, babası (ben) Kutluk Temür, ağabeyi Er Togmuş ve ağabeyi Toktomuş, üçümüz oğlum Mubarek'i sattım*²⁹.

Evlat edinilmenin karşılıklı olup olmaması açısından burada ikili bir ayrıma gidilmesi gerekmektedir. Uygurlardaki parasız, karşılıksız yapılan evlat edinmeler daha çok neslin devamı için ya da zor durumda olan bir çocuğu koruyup kollamak gibi sebeplerle yapılır ve günümüzdeki evlat edinme müessesesine daha çok benzeyen, ona kaynak olabilecek niteliktedir. Ancak oğul satışı olarak da adlandırılan maddi bir menfaat karşılığında yapılan evlat edinmelerin, evlat edinen kişinin evinde ya da dışarıda çalıştırılarak (bir besleme gibi) yardımcı ya da işçi ihtiyacını karşılamaya yönelik olduğunu düşünmekteyiz. Belirtmek gerekir ki, buradaki durum bir çeşit “kölelik” değildir; Eski Türklerdeki çocuk edinme kurumunun farklı bir uygulanış şeklidir ve maddi menfaat karşılığında alınan evlatlığın da aileden biri olarak kabul edildiği belgelerden anlaşılmaktadır. Çocuk, öncelikli görev olarak, verildiği kişinin hizmetini karşılarken, alan kişi de çocuğun ihtiyaçlarını yerine getirerek ona adil bir hayat sunmaktadır. Tüm bu sorumlulukların yerine getirilmediği durumlarda yapılacak yaptırım ve verilecek cezalar sözleşmelerde belirtilmiştir³⁰.

Uygurlardaki bu tür maddi menfaat karşılığında yapılan evlat edinme sözleşmeleri, İslam hukukunda ve Osmanlı mahkeme kayıtlarında yer alan “ıcar-ı sağır³¹” sözleşmelerine bazı yönlerden benzemektedir.

²⁹ İzgi, s.140.

³⁰ Gül, Bülent (2021) “Uygurlarda ve Moğollarda Evlatlık Uygulamaları”, Journal of Turkish Studies, Özel Sayı 1, s.134.

³¹ İslam hukukunda iş sözleşmeleri, çocuklar için de yapılmaktaydı. Varlıklı aileler, maddi durumu zayıf olan ailelerin çocuklarını kendilerine hizmet etmeleri amacıyla muayyen bir ücret karşılığında icareye almışlardır. Bu sözleşme, velilerle anlaşarak gerçekleştirilmekte ve kadiya tescil ettirilmiştir. Bu durumdaki kız çocukları için “besleme”, “ahretlik”, “manevi evlat” ifadeleri kullanılmıştır (Turan, Ali (2016) “1815 Numaralı Trabzon Şer’iye Sicilindeki Üç Kayıt Işığında Osmanlı Hukukunda Evlatlık ve Koruyucu Ailelik Üzerine Bir İnceleme”: Gedikli, Fethi (Editör), II. Türk Hukuk Tarihi Kongresi Bildirileri C:1, 13-14 Mayıs 2016, İstanbul, XII Levha Yayınları, s.109).

Özellikle Uygurlarda, borcunu ödeyemeyen kişinin çocuğunun bir teminat olarak, evlatlık alındığı görülmektedir. Ödünç alınan eşya veya para karşılığında borçlunun çocuğu alacaklıya teminat ve yardımcı olarak verilmekte; aslında bu durum evlatlıktan çok borca karşılık alınan bir insan rehni olmaktadır. Uygurlar, bu anlamdaki rehne *tutuglug* adını vermişlerdir. Bir çeşit rehin olan bu çocuk, alan ailenin diğer çocuklarından daha aşağı statüde bulunmakta ve bir çeşit hizmetkar kabul edilmektedir. Bu tür evlatlığı alan kimse ister bu çocuğu kendi işlerinde isterse başkası yanında çalıştırmaktadır. Borç ödeninceye kadar çocuk alacaklıya hizmet etmekte, alacaklı da çocuğun bütün masraflarını karşılamaktadır³².

İslamiyet öncesi Türklerde yaygın olarak erkek çocuklar evlat edinilmektedir; kız çocukların evlat edinildiği örnekler son derece azdır. Kız çocuklarının evlat edinildiğine dair örnekler özellikle Kırgızlarda görülmektedir³³. Kırgızlardaki evlat edinme müessesesi Uygurlardaki evlat edinme müessesesine göre daha evlatlığın yararına önem veren bir görünümde olup şahsi ve maddi menfaatlardan uzak kalmıştır. Uygurlarda para veya mal karşılığı da evlat edinme mümkündü; ancak Kırgızlarda, evlatsızlık bir çeşit aile felaketi kabul edildiği ve neslin devamına önem verildiği için maddi menfaatten çok insani duyguların hâkim olduğu bir evlat edinme sistemi mevcuttu. Evlatlığa, Kırgız dilinde “mülkte hissesi olan çocuk” (ençiles bala) denilmektedir. Evlat edinme işlemine ilişkin çeşitli gelenek ve merasimler bulunmaktaydı. Kırgızlarda evlatlık merasimi şahitler huzurunda gerçekleşir ve bu merasim sırasında kurbanlar kesilirdi³⁴. Evlat edinilen kişi, hiçbir şekilde yeni katıldığı ailenin üyeleriyle ve yakın akrabalarından biriyle evlendirilmezdi³⁵.

³² **Arsal**, s.331-333; **İzgi**, s.95, 96; **Cin/Akgündüz** (1995), s.85; **Aydın**, s.20; **Caferoğlu**, s.109; **Ekinci** (2008), s.71; **Kurtoğlu**, s.38.

³³ **Caferoğlu**, s.115; **Aydın**, s.20; **İzgi**, s.92; **Cin/Akyılmaz**, s.48; **Ekinci**, s.100; **Demir**, s.28.

³⁴ Kırgızlarda evlat edinilme merasiminde evlatlık, yeni annesinin göğsüne dokunmak zorundadır; çünkü, evlatlığın yeni annenin göğsüne dokunmasındaki esas amaç evlatlığa, hakiki öz evlatların sahip olduğu hak ve hukuku bahşetmek ve öz evlat gibi kabul edildiğini göstermektir (**Caferoğlu**, s.114; **İnan**, s.130).

³⁵ **Caferoğlu**, s.115; **İnan**, s.130.

Moğollarda da evlat edinme kurumuna sıkça rastlanmaktadır. Genellikle evlat sahibi olmak isteyen yaşlı erkekler bu yola başvururdu. Ayrıca babasının terekesinden hissesi olmayıp sadece kılıcını, okunu ve atını alıp yurdundan uzaklaşmak isteyen bir aile evladı da bu yola başvururdu. Nerede baba ve anne olabilecek birilerini bulursa onlara “bana bir isim veriniz” diye talepte bulunurdu³⁶. Bu durum sıklıkla görülürdü; çünkü baba oğullarından yalnız birini kendisine varis seçip diğerlerini mahrum bırakma veya her birinin hissesini dilediği gibi belirleme yetkisine sahipti³⁷. Evlat edinen kişinin daha sonra bir oğlu olursa veya evlatlık, yeni ailesinin güvenini kazanamazsa, evlat edinen kişi evlatlığını kovabilirdi. Evlatlık olarak giden oğul da istediği zaman evlat edineni terk edip, kendi öz babasının yanına dönebilir; böylece evlatlık ilişkisini sonlandırabilirdi. Ancak evlatlık, evlat edinenin yanındayken evlenmişse, sebepsiz şekilde evlatlık ilişkisini bitiremezdi³⁸.

Görüldüğü gibi farklı İslamiyet öncesi Türk toplumlarında evlat edinme müessesesinin kuralları birbirine tam olarak benzemese de hepsinde evlat edinme uygulaması bulunmaktadır. Genel olarak İslamiyet öncesi Türklerde evlat edinmenin, sözleşme esasına dayanan, karşılıklı irade beyanlarıyla kurulan ve evlatlığın öz çocuklarla aynı haklara sahip bulunduğu, kanuni mirasçılık gibi önemli hukuki sonuçlar doğuran bir kurum olduğu anlaşılmaktadır.

II. İSLAMİYET’İN KABULÜNDEN SONRA TÜRKLERDE EVLAT EDİNME (TEBENNİ)

İslam dininde kimsesiz çocukların bakılıp büyütülmesi dini-ahlaki bir görev olarak önemli bir yer tutmuştur. Ancak İslam hukukunda çocuğu bakıp büyütenle çocuk arasında, günümüz hukukunda olan ilişki gibi tek veya çift taraflı mirasçılık alakası kurarak ve evlenme yasağı oluşacak şekilde bir evlatlık ilişkisi kabul edilmemiştir. Evlatlık kurumu, İslam hukukunda nesep bağıını kuran bir

³⁶ **Mahmud Esad Efendi** (2012) Tarih-i İlm-i Hukuk, (Haz. Fethi Gedikli, Mahmud Esad Kalıpçı, Ebru Kayabaş, Sevtap Metin, Ayhan Ceylan, Abdullah Demir, İrem Karakoç, Ali Âdem Yörük), Ankara, Yetkin Yayınları, s.121.

³⁷ **Mahmud Esad Efendi**, s.121.

³⁸ **İzgi**, s.95.

kaynak olarak görülmemiştir; dolayısıyla evlat edinen ile evlatlık arasında hiçbir nesep bağı mevcut olmaz³⁹.

İslamiyet'ten önce Araplar arasında evlat edinmenin çok yaygın olduğu; hatta Hz. Muhammed'in bile bir evlatlığının bulunduğu bilinmektedir⁴⁰. İslam'ın ilk yıllarında eski geleneğin devamı olarak bir süre korunan evlatlık kurumu Medine döneminde inen, “Allah evlatlıklarınızı öz oğullarınız olarak tanımadı” (el-Ahzâb 33/4) meâlindeki âyetle kaldırılmış, ardından gelen âyette de evlatlıkların evlat edinenlere değil; asıl babalarına nisbet edilmesi emredilmiştir⁴¹. Bazı hukukçular tarafından bu kurumun İslam hukukunca benimsenmemesi, böyle bir uygulamaya yönelten dini telakkilerin bâtil inançlardan kaynaklandığının ortaya konması, ayrıca karşıladığı bazı psikolojik ve sosyal ihtiyaçların İslam'da farklı kurumlarla karşılanması ve esas olarak evlatlık uygulamasının yapay oluşuyla açıklanmaktadır⁴².

Evlat edinme kurumunun İslam hukukunda kabul edilmemesinin diğer sebepleri şu şekildedir⁴³: İslam dininde atalar kültürüne özel bir önem verilmediğinden çocuğu bulunmayan ailelerin mutlaka bir evlatlık edinerek ailelerini ve atalar kültürünü devam ettirmelerine gerek görülmemiştir. Aileleri evlatlık uygulamasına yönelten sebeplerin başında çocuklarının olmayışı gelir. Çocuksuz ailelerin bu ihtiyaçları, boşanmaya imkân tanınıp yeniden evlenmenin sağlanmasıyla, ayrıca birden fazla evliliğe izin verilmekle giderilmeye çalışılmıştır. Çok

³⁹ Aydın, s.298; Cin/Akyılmaz, s.380; Üçok/Mumcu/Bozkurt, s.126.

⁴⁰ Hz. Peygamber, peygamberlik ona nail olmadan önce eşi Hatice'nin kendisine hediye ettiği Zeyd b. Hârise adlı köleyi ailesinin satın almak istemesi üzerine âzat etmiş, fakat Zeyd Resûl-i Ekrem'in yanında kalmayı tercih etmiş, bunun üzerine Resûlullah onu evlât edinmiştir (Aydın, Mehmet Akif (1995) “Tebenni”, Diyanet İslam Ansiklopedisi, C:11, s.527).

⁴¹ Hz. Peygamber eski evlatlığı Zeyd b. Hârise'nin boşadığı eşi Zeyneb'le evlenmiş ve böylece evlatlık kurumunun bütün sonuçlarıyla geçerliliğini yitirdiğini göstermiştir. Bu tür bir uygulamanın Câhiliye alışkanlığının etkisiyle yadırganabileceği veya istismar edilebileceği ihtimali karşısında, “Muhammed sizin erkeklerinizden -Zeyd b. Hârise dahil- herhangi birinin babası değildir” (el-Ahzâb 33/40) meâlindeki âyet indirilmiştir (Aydın (1995), s.528).

⁴² Aydın (1995), s.528; Mahmud Esad Efendi, s.240.

⁴³ Aydın (1995), s.528.

evliliğe izin veren diğer hukuk sistemlerinde de evlat edinme kurumuna genelde rastlanmamaktadır. Müslümanlığın evlenmeyi kolaylaştırıp özendirmesi, boşanmaya izin vermesi, gayrimeşru birleşmelere ağır cezalar öngörmesi İslam toplumunda evlilik dışı çocukların sayısını çok azaltmıştır. Ayrıca çocukların bakımı İslamiyet'in özen gösterdiği konuların başında gelir⁴⁴. İslam hukukçuları tarafından terk edilmiş çocuklarla ilgili olarak getirilen esaslar veya çocukların bakımı ve gözetimi konusunda akrabaya, belirli kurum ve kuruluşlara yüklenilen ödevler (*hidane*⁴⁵), evlat edinme kurumunun karşılamış olduğu ihtiyaçlara cevap verecek bir nitelikte görülmüştür⁴⁶.

Toplumda belli bir fonksiyonu yerine getirmekle birlikte evlat edinme uygulamasının yapay⁴⁷ bir özellik taşıması, nesep karışıklığına yol açması ve kötüye kullanılmaya müsait bulunuşu da İslam hukukunun bu kuruma iyi gözle bakmamasında rol oynamıştır. Ayrıca bu kurumun zaman zaman kötüye kullanıl-

⁴⁴ Kur'an-ı Kerim'in çeşitli âyetleri (el-Bakara 2/220; en-Nisâ 4/8-10; ed-Duhâ 93/9) kimsesizleri koruyup gözetme ve onlara iyi davranma mecburiyetini getirirken savaş ganimetlerinin paylaşımını konu alan âyetler de (el-Enfâl 8/41; el-Haşr 59/8) bu mallardan yetimlere pay ayırarak devleti kimsesizlere sahip çıkma hususunda sorumlu tutmuştur (Bkz. **Yazır, Elmalılı Hamdi** (1993) Kur'an-ı Kerim ve İzahlı Meâli, (Haz. Düccane Cündioğlu), İstanbul, İslamoğlu Yayıncılık).

⁴⁵ Hidane, çocuğun bedenlen ve ruhen sağlıklı büyümesi ve yetişmesini sağlama gayesine hizmet eden velayettir. Fıkıhta terim anlamı, bebek ve küçük çocukları sürekli olarak yanında bulundurma, besleme, bakma, koruma, gözetme ve terbiye etme hak ve görevidir. Genellikle boşanma sonrası gündeme gelen bir durumdur ve boşanma sonrası çocukların bakım ve gözetiminde ilk sıra anneye aittir (**Karakoç, İrem** (2015) "Bir İslâm Hukuku Müessesesi Olan Hidâne Hakkının ve Osmanlı Aile Hukuku'nda Uygulanışının İzmir Şer'iyye Sicillerinde Yer Alan Bir Karar Örneği Üzerinden İncelenmesi", Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C:19, S:3, Temmuz, s.155).

⁴⁶ **Aydın** (1995), s.528.

⁴⁷ Kan bağından kaynaklanan tabii soy bağından farklı olarak, evlat edinmeye dayanan ve sözleşme veya mahkeme kararı ile kurulan soybağı "yapay soybağı" olarak adlandırılmaktadır (**Kaya, Cengiz** (2009) Türk Hukukunda Evlat Edinme, İstanbul, Beta Basım Yayın, s.3; **Aydoğdu**, s.9). Küçükken evlatlık alınıp büyütülen kimselerle evlatlık edinenler arasında genelde bir sevgi ve saygı bağı oluşmaktaysa da bu durum evlatlık kurumunun yapaylığını ortadan kaldırmamaktadır. Bu müesseseyi benimseyen hukuk sistemleri de bu yapaylığı zımnen itiraf etmektedir; bunun sonucu olarak tarafların anlaşmaları halinde, bazı durumlarda ise bir tarafın isteği üzerine evlatlık ilişkisinin sona ermesini kabul etmektedir (**Aydın** (1995), s.528).

dığı, evlatlıkların ucuz iş gücü ihtiyacını giderme amacına yönelik olarak istihdam edildiği de görülmüştür⁴⁸.

Ancak Osmanlı Devleti'nde, muhtemelen İslamiyet öncesi dönemin de etkisiyle, günümüzdeki evlatlık kurumundan farklı da olsa kendine özgü bir evlatlık kurumu var olmuştur. Şeriyye sicillerinde oldukça sık tebenni⁴⁹ (evlatlık) kayıtlarına rastlanmaktadır. Osmanlı hukukunda tebenni uygulaması evlat edinme değil; daha çok bakıma muhtaç kimsesiz çocuğun koruyucu aile yanına yerleştirilmesi sayılır. Tebenni müessesesi, öz aile bakımına sahip olamayan çocukların bakımı, korunması ve sağlıklı birer birey olarak yetiştirilmelerine hizmet etmektedir. Örneğin Saliha adlı kimsesiz çocuk, Emine adında bir kadına teslim edilmiş, küçüğün zorunlu ihtiyaçları için günlük dört akçe takdir edilerek geri alma hakkı olan biri ortaya çıkarsa ondan alınmak üzere sicile kaydedilmiştir⁵⁰. Sicil kayıtlarında da görüldüğü gibi bir başkasının çocuğunu yanına alıp büyütme isteyen kimseler çocuk için günlük nafaka takdir ettirmektedirler. Bu şekilde nafaka takdir ettirilmeden yapılan harcamalar bağış kabul edilmekte, sonradan tahsili mümkün olmamaktadır. Oysaki bu şekilde nafaka takdiriyle yapılan harcamaların sonradan tahsili mümkündür. Kimsesiz çocukları evlat edinen aileler, bu yolla nafaka takdir ettirerek sonradan evlatlarının ellerinden alınmasını böylece engellemek istemişlerdir. Eğer çocuğun gerçek ailesi çıkar ve onu geri isterse birikmiş nafaka borçlarını ödemek zorunda kalmaktadır. Ancak bu tür bir evlatlık ilişkisinde İslam hukuku gereği tek veya çift taraflı

⁴⁸ **Akıntürk, Turgut** (2006) Türk Medeni Hukuku, Aile Hukuku 2. Cilt, 10. Bası, İstanbul, Beta Basım Yayın, s.370; **Aydın** (1995), s.529.

⁴⁹ Arapça'da evlat edinme karşılığında kullanılan **tebenni**, “oğul” anlamındaki ibn kelimesinden türemiş olup “oğul edinme” demektir. Evlat edinme kurumunun var olduğu çoğu toplumda görüldüğü gibi eski Arap toplumunda da sadece erkek çocuklar evlat edinildiğinden bu olgu tebenni kelimesiyle ifade edilmiştir (**Aydın** (1995), s.527).

⁵⁰ **İstanbul Kadı Sicilleri - İstanbul Mahkemesi 12 Numaralı Sicil (H. 1073 - 1074/ M. 1663-1664)** (2010) (Haz. Yılmaz Karaca, Rasim Erol, Salih Kahraman, Fuat Recep, Sabri Atay, Hüseyin Kılıç), İstanbul, İsam Yayınları, <<http://www.kadısicilleri.org/yayin.php>> s.e.t. 31.03.2023, C. 16, No: 96, s.159. Aynı mahkemenin kayıtlarında, “*Hüseyin b. Ali'nin evlat edindiği Râbia için günlük dört akçe nafaka takdir olunduğu*”, (No: 432, s.375) ve “*Mehmed b. Abdullah'ın Mustafa b. Abdülkadir adlı küçüğü evlat edindiği*” (No: 953, s.710) hakkında benzer içerikte örnekler bulunmaktadır (<<http://www.kadısicilleri.org/yayin.php>> s.e.t. 31.03.2023).

mirasçılık yani kanuni mirasçılık söz konusu olmaz. Bu kimselere vasiyet yoluyla miras bırakma imkânı ise her zaman vardır. Evlat edinen kişi başka mirasçısı yoksa mallarının tamamını, varsa en fazla üçte birini evlatlığına vasiyet edebilir. Üçte biri aşan kısım için mirasçılarının rızası şarttır. Bu ilişkide evlatlıkla evlat edinen arasında evlenme engeli de bulunmamaktadır⁵¹.

İslam hukukunda bir de evlat edinmeyi andıran ve “akd-i muvalât” (mevlâlık akdi) denilen bir sözleşme vardır. Nesebi belli olmayan bir kişi diğer bir kişiye: “Sen benim mevlâm ol, ölünce malıma varis ol, diyete bağlı bir suç işlersem âkilem olup diyetimi öde” der ve diğeri de bunu kabul ederse, yapılan sözleşmeye akd-i muvalât denir. Bu akit nesebi belli olmayan kişinin söylediği hukuki sonuçları doğurur. Burada, baba ile oğul arasında değil, efendi ile azat etmiş olduğu köle arasındaki duruma benzerlik söz konusudur. Baba oğlunun diyetini ödemediği halde, efendi azat etmiş olduğu kulunun diyetini ödemeye mecburdur. Bu akitle, efendi durumuna giren kişiye “mev ül-muvalât” denilmektedir⁵². Bu kişilerin her ikisinin de nesebi belli değilse ve karşılıklı olarak aynı icap ve kabullerde bulunurlarsa, ikisi de birbirinin varisi olur ve birbirinin diyetini öderler⁵³.

Osmanlı şerhiye sicillerinde sıkça yer alan tebenni kayıtları⁵⁴, Osmanlı Devleti’nde hukuki sonuçlarından mahrum fiili bir evlatlık ilişkisinin varlığını ortaya

⁵¹ Aydın, s.298; Aydın (1995), s.529; Turan, s.102-107.

⁵² Mahmud Esad Efendi, s.240; Üçok/Mumcu/Bozkurt, s.126.

⁵³ Üçok/Mumcu/Bozkurt, s.126, 127.

⁵⁴ İstanbul Bab Mahkemesi sicillerinde yer alan, “*Mehmed Beşe b. Ali ve hanımı Ayşe bt. Mehmed’in evlâtlık verdikleri çocuklarını geri alması*” başlıklı dava, tebenni için verilen çocuğun geri alınmasına ilişkindir. Bu kayıta Mehmed ve Ayşe adlı karı koca, kendilerinden olduğunu iddia ettikleri ve tebenni için Havva adlı kadına verdikleri oğullarını geri istemiş; ancak adı geçen Havva, çocuğun kendisinden ve boşandığı eşinden olduğunu ileri sürerek çocuğu geri vermek istememiştir. Davacılar iki erkek ve üç kadın şahit getirerek iddialarını ispatlamış ve mahkeme çocuğun kendilerine verilmesine karar vermiştir (**İstanbul Kadı Sicilleri- Bab Mahkemesi 54 Numaralı Sicil (H. 1102 / M. 1691)** (2011) (Haz. Hüseyin Kılıç, Yılmaz Karaca, Rasim Erol, Salih Kahriman, Fuat Recep, Sabri Atay), İstanbul, İsam Yayınları, <<http://www.kadisicilleri.org/yayin.php>> s.e.t. 31.03.2023, C. 20, No: 287, s.252).

1815 Numaralı Trabzon Şer’iye Sicili’nde bulunan lakit (terk edilmiş veya kaybolmuş olarak bulunup anne ve babası bilinmeyen çocuk) bir çocukla ilgili olan kayıt (V. 24b-2) şu şekildedir: “*Ali b. Kara Sinan adlı kişi, terbiyesinde olan tahminen dört yaşındaki lakit çocuğu mahkemeye getirmiş ve*

çıkarmaktadır. Genellikle anne babası hayatta olmayan, kimsesiz veya ana babası hayatta olmakla birlikte fakirlikten dolayı aile bakımından mahrum kalan çocukların bakımı, terbiyesi ve himayesi için bu yola başvurulmuştur. İstanbul şerhiyye sicilleri incelendiğinde Osmanlı Devleti'nde, Arap toplumundan farklı olarak, erkek çocuklarından ziyade kız çocuklarının tebenni alındığı görülmektedir⁵⁵.

Osmanlı Devleti'nde evlatlıklar hiçbir şekilde öz babalarının isimlerini terk etmemiş ve yeni aile reislerinin adıyla anılarak çağrılmamışlardır. Ayrıca Osmanlı mahkemeleri, bu sistemi, çocuğun buluş çağıyla sınırlamıştır⁵⁶. Çocuğun biyolojik ve psikolojik gelişimine en uygun çevre aile çevresi olduğu için, herhangi bir sebeple kendi ailesinden ayrılmış olan çocuğa yeni bir aile ortamı hazırlamak, Os-

---

nafaka takdir edilmesini talep etmiştir. Mahkeme de günü bir buçuk akça olmak üzere nafaka takdir etmiştir. Bu nafakayı adı geçen Ali kendi malından harcayacak, çocuğun sahibi ortaya çıktığında da yaptığı masrafları ondan talep edecektir. Mültakitin, yaptığı masrafları ilerde ortaya çıkacak çocuğun babasından alabilmesi, bu yöndeki hâkim kararıyla mümkündür. Ancak bunun için çocuğun kaybolmasında babanın bir kusurunun olması aranmaktadır. Bu durumda çocuğun babası ortaya çıkmazsa, yapılan masraflar bağış kabul edilecektir” (Turan, s.110, 111).

Cami avlusunda bulunan bir çocuğun evlat edinilmesi hakkında bir kayıt: “Büyük Bursa şehrinin Yiğit Cedit mahallesinde oturan, Mehmet kızı Fatma ismiyle meşhur olan ve bu vesikayı gönderen hanımefendi, yüce mahkemenin huzurunda ifadesini yazdırıp küçük bir çocuğu evlat edinmek için şunları söyledi: “Himayem ve terbiyem altında bulunan, şu mecliste bulunanların da tahmin ettiği üzere iki yaşında bulunan Havva isimli küçük kızı vesikayı göndermeden on gün önce, adı geçen büyük şehirde Veled-i Nağlibend Mahallesi Camii şerif-i avlusunda, kimsesiz olduğu halde bulup aldım. Şu an meşru geçimini, nafakasını sağlayan ve bakımını üstlenen kimse çıkmaması üzerine, adı geçen küçük kıza harcayacağım nafaka, giyim ve diğer bakım masraflarının, eğer ileride çocuğu benden geri alma hakkı olabilecek yakınları ortaya çıkarsa, yazının yazıldığı tarihten itibaren, bilinen miktar olan aylık 15 kuruş takdir edip, adı geçen tahmini meblağ, zikredilen küçük kıza harcanan nafaka, bakım ve diğer masrafların geri bana ödenmesi talebidir.” Mahkemeye başvuran adı geçen Fatma Hanım'ın bu talebi üzerine evlat edinmesine karar verildi. Tarih: 1261/1841 yılı Mübarek Zilhicce ayının perşembe günü” (Kurt, Abdurrahman (1992) “Tanzimat Döneminde Koruyucu Aile Müesseseleri”: Erverdi, Ezel/Yıldız, Hakkı Dursun (Editörler), Sosyo Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi, Ankara, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, s.560).

⁵⁵ Turan, Üsküdar ve Eyüp mahkemelerine ilişkin incelemiş olduğu 25 kayıttan 16'sının kız çocuklarının tebbenisine ait olduğunu ifade etmektedir (Turan, s.107).

⁵⁶ Kurt, Abdurrahman (1994) “İslam'ın Koruyucu Aileye Bakışı”, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C:6, S:1, s.181; Sağlam, Osman (2006) “İslam Hukuku Açısından Evlat Edinme”, (Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s.20.

manlı kadısının temel görevlerinden biriydi. Kadı bu görevini, buluş çağına kadar çocuğun evlat edinilmesini sağlamakla veya icar-ı sagır yoluyla onu bir koruyucu ailenin yanına yerleştirmekle yerine getiriyordu. Mahkemenin haberi olmadan bir şahsın herhangi bir kimseyi evine alması mümkün değildi; tebenni için hâkim izni gerekmektedir. Tebenninin hukuki bir sonucu olmadığından evlatlık verenler, istedikleri zaman çocuklarını geri alabilirlerdi; ancak mahkemece evlatlık alan günlük nafaka takdir ettirmişse gerçek ailenin bunu ödemesi gerekirdi⁵⁷.

Burada “icar-ı sagır” uygulamasından da bahsetmekte fayda vardır. İslam hukukunda iş sözleşmeleri, çocuklar için de yapılmaktaydı. İcar-ı sagır; refah seviyesi yüksek olan ailelerin, fakir aile çocuklarını, kendilerine hizmet etmek üzere velileri ile anlaşarak, belli bir ücret karşılığında kiralamaları olayıdır⁵⁸. Bu, mahkemenin onayı ile gerçekleşen bir tür iş akdidir⁵⁹. Bu sözleşme, velilerle anlaşarak gerçekleştirilmekte ve kadıya tescil ettirilmektedir. Burada çalıştırılmak üzere eve alınan çocuklar, bugün dahi “besleme⁶⁰” diye tabir ettiğimiz konumdaki çocuklardır. İcar-ı sagır yoluyla özellikle kız çocuklarının kiralandıkları görülmektedir⁶¹. Bu durumdaki kız çocukları için “besleme”, “ahretlik”, “manevi evlat” ifadeleri kullanılmıştır. Besleme ile yanında barındığı aile arasında soybağı kurulmadığı gibi, beslemenin evlatlığın sahip olduğu haklardan, örneğin miras hakkından yararlanması söz konusu olmaz. Beslemelik ilişkisi, ahlaki borç olarak kabul edilen bakım borcuna karşılık beslemeye de işgörme borcu yükleyen bir fiili borç ilişkisidir⁶².

⁵⁷ Kurt (1992), s.553; Sağlam, s.20.

⁵⁸ Kurt, Abdurrahman (2013) Bursa Sicillerine Göre Osmanlı Ailesi (1839-1876) Sosyo-Ekonomik Yapı, Gelenek ve Görenekler, Bursa, Sentez Yayıncılık, s.80.

⁵⁹ Kurt (2013), s.80; Sağlam, s.20.

⁶⁰ Ekonomik gücü bulunmayan ailelerin çocuklarının ya da ana babası bulunmayan çocukların başka ailelerin yanında barınması, bunun karşılığında ailenin çocuktan ev işlerinde yararlanması şeklinde ortaya çıkan ilişkide, bu çocuklara “besleme” denilmektedir (Dural/Öğüz/Gümüş, s.308).

⁶¹ Örnek bir kayıt için bakınız; “Cafer Subaşı mahallesinden Hadice bt. Ali'nin Atiyetullah Hanım'ın yanında çalışması” (İstanbul Kadı Sicilleri- Davud Paşa Mahkemesi 1 Numaralı Sicil (H. 1196-1197 / M. 1782-1783) (2019) (Ed. Coşkun Yılmaz), İstanbul, İsam Yayınları, <<http://www.kadisicilleri.org/yayin.php>> s.e.t. 31.03.2023, C:79, No: 497, s.445).

⁶² Dural/Öğüz/Gümüş, s.308; Aydoğdu, s.12, 13; Turan, s.109.

İcar-ı sagîr sözleşmesinin kesinlikle bir emek sömürüsü olmadığı, ahiret sevabı kazanmak sebebiyle fakir aile çocuklarının ihtiyaçlarını giderme ve onları koruma, himaye etme amaçlarına hizmet ettiği söylenmektedir⁶³. İcar-ı sagîr müessesesinde hizmet süresi rüş çığıyla sınırlandırılmış ve mali yükümlülük tamamen kiralayan kimsede olmuştur. Bu tür kayıtlarda ücret şu şekilde belirlenmiştir: Belli bir ücret çocuğun aylık bakım masrafı olarak belirlenmekte, kalan miktar ise çocuğa rüş çığında verilmek üzere ayrılmaktadır⁶⁴.

Osmanlı mahkeme kayıtlarında yer alan “ıcar-ı sagîr” sözleşmelerinin, Uygurlardaki maddi menfaat karşılığında yapılan evlat edinme sözleşmelerine benzediği görülmektedir. Oğul satışı olarak adlandırılan bu evlat edinmelerde evlatlık, evlat edinen kişinin evinde ya da dışarıda çalıştırılarak yardımcı ya da işçi ihtiyacını gidermekte; buna karşılık evlat edinen kişi çocuğun ihtiyaçlarını karşılayarak ona adil bir hayat sunmaktadır. Eski Türklerdeki çocuk edinme kurumunun farklı bir uygulanış şekli olan maddi menfaat karşılığı evlat edinmelerde, evlatlığın da aileden biri olarak kabul edildiği belgelerden anlaşılmaktadır⁶⁵. Burada evlatlık alınan kişi, yine Osmanlı uygulamasındaki besleme gibi, evlatlığın işlerini görmek için çalışmakta; ancak farklı olarak Uygurlarda (fena muamele söz konusu olmadıkça) evlatlık ömür boyu o ailenin yanında kalmakta ve öz çocuklardan farkı olmayıp mirastan pay almaktadır⁶⁶. Oysa Osmanlı’da besleme, rüş çığına gelince hizmet akdi sona ermekte, aileye mirasçı olamamaktadır⁶⁷. Belgelerden anlaşıldığına göre, Uygurlarda genellikle erkek çocuklar, Osmanlı Devleti’nde ise kız çocuklar bu sözleşmeye konu olmuşlardır⁶⁸.

Son olarak İslam-Osmanlı hukukunda bir tür fiili evlat edinme sayılabilecek lakitlerin evlat edinilmesinden de bahsedilmelidir. İslam hukukunda terkedilmiş

⁶³ Bay, Abdullah (2014) “Osmanlı Toplumunda Evlatlıklar ve Hukuki Durumları”, Turkish Studies, C:9, S:4, s.157; Turan, s.109.

⁶⁴ Kurt (1994), s.182-184; Turan, s.109.

⁶⁵ İlgili belgeler için bakınız İzgi, s.134-144.

⁶⁶ İzgi, s.144.

⁶⁷ Kurt (1994), s.182-184; Turan, s.109.

⁶⁸ Uygurlarla ilgili evlat edinme belgeleri için bakınız İzgi, s.134-144. Osmanlı dönemi belgeleri için bakınız Turan, s.109 vd.

buluntu çocuklar için “lakit” başlığı altında özel hükümler düzenlenmiştir. Lakit, fıkıhta terkedilmiş veya kaybolmuş olarak bulunup anne ve babası bilinmeyen çocuk anlamına gelmektedir⁶⁹. Bu şekilde bir çocuğu görüp muhafaza etmek Hanefi mezhebine göre, övgüye değer, yapılması üstün ve gerekli olan bir davranıştır. Lakitin gerçek anne babasının bilinmemesinden ötürü nesebi meçhuldür. İşte bu noktada bu kimselerin nesebi konusunda bir kolaylığın sağlandığı görülmektedir. Hanefilere göre, bir kimse böyle bir çocuk için “bu, benim oğlumdur” derse, hukuki ispat yolları işletilmeksizin ve delile gerek olmaksızın tanıma suretiyle nesep iddiası kabul edilmekte, çocuğun nesebi istihsânen o kişiye bağlanmaktadır⁷⁰. Bunun için lakit çocuğun nesebinin meçhul olması yani nesebinin hiç kimseden sabit ve malum olmaması ve nesep iddiasında bulunan kişinin de yaşının ona baba olmasına müsait bulunması gerekmektedir⁷¹. Çocuğun bu nesep iddiasını onaylamasına ihtiyaç yoktur; ancak çocuk mümeyyiz ise bu ikrarı onaylamalıdır⁷². Eğer mümeyyiz çocuk, bu ikrarı onaylamazsa nesebi sabit olmaz⁷³. Ayrıca nesep ikrarında, çocuğun zina mahsulü olduğu söylenmemelidir⁷⁴. Tüm bu bilgiler bizi, lakit çocuğun tanıma yoluyla onu bulan kişiyle

⁶⁹ Köse, Saffet (2003) “Lakît”, Diyanet İslam Ansiklopedisi, C:27, s.68. Mavsili, Abdullah b. Mahmud (2012) El-İhtiyar Tercümesi, C:2, Çev. Mehmet Keskin, İstanbul, Hikmet Neşriyat, s.359, 360; İbn Rüşd, Ebu'l-Velid Muhammed b. Ahmed b. Muhammed b. El Hafid el Kurtubi (1992) Bidâyet'ül-Müçtehid, C:2, İstanbul, Ensar Neşriyat, s.255, 256. Böyle bir durum, genel olarak çocuğun bakımının sağlanamayacağı endişesinden ve zina töhmetinden kaçmak amacıyla gerçekleştirilmektedir (Turan, s.97).

⁷⁰ Bir kimse bu çocuğun kendisine ait olduğunu iddia ederse, delilsiz kabul edilmekte ve çocuğun nesebi istihsânen ona bağlanmaktadır. Halbuki İslam hukukunda, iddia edenden iddiasını ispat etmesini istemek bir kuraldır. Lakit çocuk konusunda bu kuralın işletilmemesindeki amaç, çocuğun nesebe kavuşması, çeşitli zararlardan korunması, terbiye edilmesine yardımcı olunması, aile ortamında yetişmesi gibi maslahatlardır. Bunda çocuğu bulan için de bir zarar yoktur; çünkü, böylece kişi evlat sahibi olacak ve bu evlat sebebiyle dini ve dünyevi bir takım faydalı işlere yardımcı bulunacaktır (Bilmen, Ömer Nasuhi (1967) Hukuk-ı İslamiyye ve İslahat-ı Fıkhiyye Kamusu, C:7, İstanbul, Bilmen Yayınevi, s.237).

⁷¹ Cin, Halil/ Akgündüz, Ahmed (1996) Türk Hukuk Tarihi Özel Hukuk, Cilt: 2, İstanbul, Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yayınları, s.126, 127.

⁷² Ekinci (2008), s.452; Köse, s.69.

⁷³ Cin/Akgündüz (1996), s.127.

⁷⁴ Köse, s.69; İbn Rüşd, s.256-259; Mavsili, s.262-264; Turan, s.99.

nesep bağı kuracağı ve tıpkı öz çocuğu gibi hukuki haklara sahip olacağı sonucuna ulaştırmaktadır.

Lakit çocuklarla ilgili olarak getirilen bu esasların, evlat edinme kurumunun karşıladığı ihtiyaçlara cevap verecek nitelikte olduğu söylenebilir. Ancak burada İslamiyet öncesi Türk hukukundaki veya günümüzdeki hukuki anlamıyla bir evlat edinme durumu söz konusu değil, nesebi belli olmayan bir çocuğu tanıma yoluyla onunla nesep bağı kurulması hali söz konusu olmaktadır.

19'uncu yüzyıla gelinceye kadar, Osmanlı Devleti'nde, korunmaya muhtaç çocuklara yönelik çocuk bakımevi, yetiştirme yurdu türünden herhangi bir kurum bulunmuyordu. 1860 yılında yetim çocuklarla ilgili "ıslahhane" kurulmuş; bunu "Daru'ş-şafaka", "Daru'l-aceze" ve son yıllarda "Kızılay" izlemiştir. Bu kurumların geç ortaya çıkmasının nedeni, İslam-Osmanlı hukukunun, yukarıda belirtilen kimsesiz çocukların korunmasına yönelik teşvik ettiği çeşitli uygulamaların var olmasıdır. Kimsesiz çocukların kurum yerine bir koruyucu, sıcak bir aile ortamında yetiştirilmesi için vakıflar, öksüz ve yetimleri kendi hanelerinde bakan ailelere yüzyıllar boyunca mali destek sağlamışlardır⁷⁵. Kimsesiz çocukların ailelerce korunup gözetilmesi sayesinde bakımevi gibi kurumlara ihtiyaç duyulmamış; bu tür kurumlar devletin son dönemlerinde ortaya çıkmaya başlamıştır.

Görüldüğü gibi İslam-Osmanlı hukukunda evlat edinenle evlatlık arasındaki günümüz hukukunda olan ilişki gibi tek veya çift taraflı mirasçılık alakası kurarak ve evlenme yasağı oluşacak şekilde bir evlatlık ilişkisi kabul edilmemiştir. Osmanlı hukukundaki evlat edinme benzeri uygulamalar, İslamiyet öncesi Türk hukukundaki evlat edinme kurumundan farklıdır. Eski Türklerdeki evlatlık ilişkisinde de günümüze benzer şekilde evlatlık, evlat edinenin öz çocuklarıyla hukuki açıdan aynı statüde kabul edilmiş ve mirasçılık hakkı kazanmıştır. Osmanlı uygulamasında evlat edinmeye benzeyen uygulamalar bulunsa da bunlar daha çok "koruyucu ailelik" niteliğindedir ve çocuğun öz ailesi onu geri alma hakkına her zaman sahiptir.

---

⁷⁵ Kurt (1992), s.557.

III. CUMHURİYET DÖNEMİ KANUNLARINDA EVLAT EDİNME MÜESSESESİ

A. GENEL OLARAK

Evlatlık kurumunu yaşatan etkenlerden biri şüphesiz kimsesiz çocukların bakım ve gözetim ihtiyacıdır. I ve II. Dünya Savaşları'nın doğurduğu sosyal problemler çerçevesinde Batı'da nesebi belli olmayan veya kimsesiz kalan çocukların sayısında büyük bir artış meydana gelmiş ve bu durum evlat edinme kurumunun tekrar hukuk sistemlerinin gündemine girmesinin en önemli faktörünü oluşturmuştur⁷⁶.

Evlat edinme kurumunun çocuklara aile yuvasının sıcaklığını verme, çocuğu olmayan kişilere evlat sevgisi kazandırma, kimsesiz çocukları koruyup kollama ve topluma yararlı insanlar olarak yetiştirme gibi birçok faydası bulunmaktadır. Bunlara karşın, evlat edinme kurumunun sakıncalı yanları da vardır. Evlat edinme kurumu, birtakım yasa dışı menfaatlerin elde edilmesinde bir araç olarak kullanılabilir. Örneğin, evlat edinmede gizli olarak kanuni mirasçıların saklı paylarını azaltmak veya ortadan kaldırmak, kanuni mirasçılardan miras kaçırmak, evlatlığı adeta ucuz bir hizmetçi veya uşak olarak kullanmak gibi amaçlar söz konusu olabilir. Tüm bu sakıncaları gidermek için evlat edinme kurumu pek çok devletin medeni kanunlarında ayrıntılı olarak ve çocuğun yüksek yararını esas alarak düzenlenmeye başlamıştır⁷⁷.

Çok eskiden beri çeşitli hukuk sistemlerinin kabul ettiği evlat edinme müessesesi, çeşitli sebeplerle çağdaş medeni kanunlara da girmiş ve 1926 yılında yürürlüğe giren İsviçre Medeni Kanunu'ndan alınan 743 sayılı "Türk Kanunu Medenisi"nde⁷⁸ de yerini almıştır. Türk Kanunu Medenisi'ndeki evlat edinme ile ilgili hükümler 22.11.2001 tarihli ve 4721 sayılı Medeni Kanun'la⁷⁹ değiştirilmiştir.

⁷⁶ Aydın (1995), s.529.

⁷⁷ Serozan, Rona (2000) Çocuk Hukuku, İstanbul, Beta Yayınları, s.143; Akıntürk, s.369, 370; Tekinay, Selahattin Sulhi (1990) Türk Aile Hukuku, 7. Bası, İstanbul, Filiz Kitabevi, s.445; Velidedeoğlu Hıfzı Veldet (1965) Türk Medeni Hukuku C:2 Aile Hukuku, 5. Bası, İstanbul, Nurgök Matbaası, s.345.

⁷⁸ 743 Sayılı "Türk Kanunu Medenisi", 4.4.1926 tarihli, 339 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanmıştır.

⁷⁹ 4721 Sayılı "Türk Medeni Kanunu", 8.12.2001 tarihli, 24607 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanmıştır.

4721 sayılı Medeni Kanun evlat edinme kurumunu düzenlerken eski kanundaki düzenlemeden epeyce ayrılarak gerek esasa ilişkin şartlarda gerek şekle ilişkin şartlarda oldukça geniş ve köklü değişiklikler yapmıştır.

B. 743 SAYILI TÜRK KANUNU MEDENİSİ'NE GÖRE EVLAT EDİNME

Cumhuriyetin ilk yıllarında yürürlüğe giren, İsviçre Medeni Kanunu esas alınarak hazırlanan 1926 tarihli ve 743 sayılı Türk Kanunu Medenisi, evlat edinmeyi sözleşme temeline dayandırmıştır⁸⁰. Evlat edinme, evlat edinenle evlat edinilen arasındaki bir sözleşmedir. Ancak bu sözleşmenin yapılabilmesi için hâkim tarafından verilecek bir “ön izin” gerekmektedir⁸¹. Bu nedenle Cumhuriyet’in ilk medeni kanununda düzenlenen evlat edinmeyi, kamu makamlarının ön iznine dayalı olarak gerçekleştirilen bir sözleşmeden doğan hukuksal bir ilişki olarak nitelendirmek mümkündür.

Kanun, evlat edinmeyi 253-258’inci maddeleri arasında düzenlemiştir⁸². Kanuna göre; evlat edinme, evlat edinen ile evlatlık ve onun furûu (altsoyu) arasında kural olarak sahih nesep hükümleri doğuran, hâkimin izni üzerine yapılabilen şekle bağlı bir “aile hukuku sözleşmesi”dir. Evlat edinme sonucunda evlat edinenle evlatlık arasında meydana gelen nesep, doğumla meydana gelen nesep gibi “kan bağına” değil; taraflar arasında akdedilen “evlatlık sözleşmesine” dayanmaktadır. Bu yüzden, evlat edinmeden doğan nesebe “akdî nesep” denilmektedir⁸³.

Kanun, ilk düzenlendiği halinde, 253’üncü maddesiyle, evlat edinme hakkından yararlanabilmek için, evlat edinmek isteyen kimsenin belirli bir olgunluk yaşına ulaşmış olmasını aramıştı. Buna göre, Kanun ilk düzenlendiği halinde

---

⁸⁰ Akıntürk, s.370; Aydoğdu, s.3.

⁸¹ Serozan (2000), s.149.

⁸² İlgili maddeler için bkz. <<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/5.3.743.pdf>> s.e.t. 21.03.2023.

⁸³ Ataay, M. AYTEKİN (1957) Medeni Hukukta Evlat Edinme, İstanbul, İsmail Akgün Matbaası, s.245; Feyzioğlu, Feyzi Necmeddin (1986) Aile Hukuku, 3. Baskı, İstanbul, Filiz Kitabevi, s.462.

evlat edinebilmek için 40 yaşında olmayı şart koşmaktaydı; daha sonra 16.06.1983 tarih ve 2846 sayılı Kanun ile bu yaş şartı 35'e indirildi. Medeni Kanun, evlatlık alınacak kişi için herhangi bir yaş şartı getirmemiştir; yeni doğmuş bir çocuk da yaşlı bir insan da evlat edinilebilir⁸⁴.

743 sayılı Kanun, evlat edinme müessesesini daha çok çocuk sahibi olamayan kişilerin çocuk hasretini gidermek, çocuk sahibi yapmak amacına yönelik gördüğü için kendi öz çocukları olanların, yani altsoyu bulunanların evlat edinmelerine izin vermemiştir. 253'üncü maddeye göre, evlat edinme hakkı en az 35 yaşında olup da nesebi sahîh fûruu bulunmayanlara aittir. Evlat edinen kimsenin evlatlıktan en az 18 yaş büyük olması şarttır. Mümeyyiz olan kimse, rızası olmadıkça, evlatlığa alınamaz (m. 254). Ana babanın veya hâkimin izni alınmadıkça mahcur ile küçük, mümeyyiz bile olsalar, evlatlığa alınamazlar (m. 254). Veliler verdikleri izni koşula bağlayamazlar ve geri alamazlar⁸⁵. Eşlerden birinin evlat edinmesi veya evlatlık olması diğerinin rızasına bağlıdır (m. 255)⁸⁶. Bu hükümler emredici olup, sözleşmeyle ortadan kaldırılamazlar⁸⁷.

Evlat edinme, evlat edinenin oturduğu yer sulh hakiminin izni üzerine yapılacak resmi bir senetle olur ve evlat edinme doğum kütüğüne yazılır. Evlat edinme işlemi, hâkim izni ve resmi senet düzenlenmesi ile kurulur; nüfusa tescil kurucu değil, tamamlayıcı unsurdur. Hâkim evlat edinmeye izin vermeden önce, duruma göre gerekli görebileceği her türlü soruşturmayı kendiliğinden yapar. Hâkim, tarafların belirttikleri sebebi haklı bulmadıkça evlat edinmeye izin vermez. Kanun'un 256'ncı maddesinde düzenlenen bu hüküm, evlat edinmenin resmi senetle yapılan bir sözleşme niteliğinde olduğunu ortaya koymaktadır.

⁸⁴ **Ataay**, s.44; **Oğuzoğlu, Cahit** (1958) Medeni Hukuk II Aile Hukuku, 4. Basım, Ankara, Güzel Sanatlar Matbaası, s.232.

⁸⁵ **Feyzioğlu**, s.367; **Serozan** (2000), s.146-148.

⁸⁶ Bir kimsenin eşinin evlat edinmesine onay vermiş olması, kendisinin de o çocuğu evlat edinmesi anlamına gelmeyip, karı kocanın aynı çocuğu evlat edinmek istemeleri halinde, her ikisi için de hâkimin izninin alınmış olması aranır. İki kişinin ortaklaşa evlat edinmesi imkânı sadece evli çiftlere tanınmıştır (**Feyzioğlu**, s.367).

⁸⁷ **Ataay**, s.75, 76; **Saymen, Ferit Hakkı/ Elbir, Halit Kemal** (1960) Türk Medeni Hukuku Cilt 3: Aile Hukuku, İstanbul, Hak Kitabevi, s.341.

Resmi senet, ancak hâkimden alınan izin üzerine düzenlenir; senedi düzenleyecek olan makam da noterdir. Burada evlatlığa alınacak çocuğun yararı da gözletilmiştir; hâkim, gerekli tüm şartlar tamam olsa bile eğer evlat edinme işlemi çocuğun yararına değilse istenilen izni vermeyecektir⁸⁸.

Kanun'un 257'nci maddesine göre; evlatlık, evlat edinenin soyadını taşıy ve onun mirasçısı olur. Bu durum asıl ailesindeki mirasçılığa da engel değildir. Evlatlık hem evlat edinenden hem de gerçek anne babasından miras hakkına sahiptir. Ana babaya ait hak ve vazifeler, evlat edinen kimseye geçer. Karı koca tarafından birlikte evlat edinilen ve mümeyyiz olmayan küçüklerin nüfus kaydında ana baba adı olarak, evlat edinen karı kocanın adları yazılır. Evlatlığın, miras ve başka haklarının zarara uğramaması, aile bağlarının devam etmesi için evlatlığın naklen geldiği aile kütüğü ile evlat edinenin aile kütüğü arasında her türlü bağ kurulur. Evlatlığın, reşit olduktan sonra asıl ana babasının soyadını kullanma hakkı saklıdır. Bu maddeden anlaşılıyor ki, evlat edinenin soyadını taşıma yükümlülüğü reşit olmayan evlatlık için söz konusudur. Evlatlık, sadece evlat edinenin sahih nesepli fûruu gibi mirasçı olur. Evlat edinenin mirasından, yalnızca evlatlık ile onun altsoyları yararlanabilir (m. 447/1). Başka bir deyişle, evlat edinmeden doğan kanuni mirasçılıkta halefiyet kuralı, ancak evlatlık ile altsoyu arasında meydana gelir; evlatlığın diğer kanuni mirasçıları, halefiyet kuralından yararlanarak evlat edinenden miras alamazlar. Ancak 257'nci maddede düzenlemeye göre, evlatlığın hiç miras alamayacağı veya mahfuz hissesi bulunamayacağı ya da evlatlığın fûruunun miras hakkının olamayacağı gibi hususlar evlat edinme sözleşmesinden önce yapılan bir resmi senetle kararlaştırılabilir⁸⁹.

Evlat edinme sonucunda, evlat edinilen ile evlatlık arasında sahih nesep benzeri bir bağ meydana gelse de bu bağ, kan bağına dayanmadığı için, hısımlık sadece evlat edinilenle evlatlık arasında doğar. Evlat edinenin daha sonra kendi öz çocukları olursa, evlatlık onlarla kardeş sayılmaz. Evlatlık sadece evlat edinenin mirasçısı olur; evlat edinenin diğer hısımlarına mesela annesine, babasına, kar-

⁸⁸ **Ataay**, s.65, 66, 92; **Saymen/Elbir**, s.347, 348; **Oğuzoğlu**, s.233; **Akıntürk**, s.382; **Kaya**, s.57.

⁸⁹ **Feyzioğlu**, s.389, 488-490; **Oğuzoğlu**, s.234.

deşlerine ve diğer çocuklarına mirasçı olamaz. Evlat edinen ise evlatlığın mirasçısı olamaz⁹⁰.

Kanun'un 258'inci maddesine göre, evlatlık ilişkisi, evlatlık sözleşmesinin yapılmasına ilişkin bulunan kurallara uyulmak şartıyla, iki tarafın rızasıyla her zaman ortadan kaldırılabilir. Anlaşmayla evlatlık ilişkisine son verebilmek için hâkimin iznini almak ve resmi senet düzenlemek gerekir. Evlatlık, hâkime başvuru olarak, haklı sebeplerin varlığı halinde, evlatlık ilişkisinin ortadan kaldırılmasını isteyebilir. Evlat edinen de mirastan mahrum bırakma sebeplerinin varlığı halinde, evlatlık bağının kaldırılmasını hâkimden isteme hakkına sahiptir. Evlatlık sözleşmesinin sona ermesine yönelik hâkim kararından sonra, evlatlık ilişkisiyle ilgili bütün hükümler ortadan kalkmaktadır. Evlat edinme sözleşmesinin kaldırılması, evlat edinme bağının geleceğe ilişkin bütün sonuçlarını ortadan kaldırır; kaldırma kesindir, bundan vazgeçilemez ve değiştirilemez. Sona erme kesin olup, sonradan yeni bir sözleşme ile evlat edinen eski evlatlığını evlat edinemez⁹¹.

Kanun'a göre, evlat edinme sonucunda meydana gelen evlenme engeli kesin bir engel değildir. Evlat edinme bağı, sınırlı bir evlenme yasağı meydana getirmektedir. Çünkü bu yasağa rağmen evlilik yapılmışsa bu evlilik geçerli olur ve iptal edilemez; ancak evlatlık ilişkisi kanun gereği kendiliğinden sona erer (m. 121). Burada evlatlık ilişkisinin sonlanması için ayrıca bir karara gerek yoktur. Kanun'un 92'nci maddesinin 3'üncü fıkrasına göre çizilmiş olan evlenme yasağı sadece evlatlık ile evlat edinen ve bunlardan biri ile diğerinin karı ve koca arasında geçerlidir. Bunların dışında kalanlar evlenebilirler. Evlat edinilenin altsoyu ile evlat edinen arasında böyle bir yasak yoktur⁹².

⁹⁰ Saymen/Elbir, s.348; Akıntürk, s.384; Fezyioğlu, s.490.

⁹¹ Saymen/Elbir, s.355, 358; Akıntürk, s.288-290; Oğuzoğlu, s.234, 235; Arık, K. Fikret (1949) "Türk Hukukunda Evlat Edinme", Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, C:4, S:1, s.208-211; Serozan (2000), s.155.

⁹² Zevkililer, Aydın (1995) Medeni Hukuk Giriş ve Başlangıç Hükümleri Kişiler Hukuku- Aile Hukuku, Ankara, Savaş Yayınları, s.893; Arsebük, Esat (1940) Medeni Hukuk C:II Aile Hukuku, Ankara, Recep Ulusoğlu Yayınevi, s.497; Oğuzman, Kemal/ Dural, Mustafa (1994) Aile Hukuku, İstanbul, Filiz Kitabevi, s.245; Velidedeoğlu, s.346; Saymen/Elbir, s.336; Fezyioğlu, s.487; Serozan (2000), s.152.

Eski Medeni Kanun'daki düzenlemelere göre evlat edinme, bir aile hukuku sözleşmesi olarak nitelendirilmelidir⁹³. Çünkü, evlat edinenle evlatlık, evlat edinmeden meydana gelecek olan statüyü, sınırlı alanlarda bile olsa değiştirebilirler veya karşılıklı anlaşmayla ortadan kaldıracaklardı⁹⁴. Evlat edinmenin bir sözleşmeye dayanması, Uygurlardaki belgelerde tarafların rızalarına dayanan evlat edinme uygulamalarına benzerlik göstermektedir. Eski Medeni Kanun'a göre de ayırt etme gücüne sahip olan çocuğun rıza göstermemesi halinde evlat edinmeye karar verilememektedir (m. 254). Tek fark burada sözleşmenin geçerli olması için hâkimden izin alınmasının gerekmesidir. Uygurlarda evlatlığın evlat edinenin ailesinden sayılması, kanuni mirasçısı olması, evlat edinenin onu öz çocuğu olarak görmesi, asıl aileye ait olan hak ve sorumlulukların evlat edinene geçmesi, haklı bir sebep olunca evlatlık ilişkisine son verilebilmesi gibi kurallar 743 sayılı Medeni Kanun'dakilerle neredeyse aynıdır. İslamiyet öncesi Türk hukukunda bulunan evlat edinme uygulamasının ve kurallarının 1926 tarihli Kanun ile Türk hukukuna geri geldiğini söyleyebiliriz. Yaşanılan dönemin farklılıklarını hariç tutarsak, iki hukuk sisteminde de benzer anlayışla evlat edinme müessesesine yer verildiğini görebiliriz.

C. 4721 SAYILI TÜRK MEDENİ KANUNU'NA GÖRE EVLAT EDİNME

4721 sayılı Kanun, eskisindeki evlat edinmeyi sözleşme temeline dayandıran anlayışı değiştirmiştir. Evlat edinmeye dayanan soybağı, doğrudan doğruya evlat edinme ilişkisini kuran mahkeme kararıyla meydana gelir⁹⁵. Evlat edinme müessesesi, Medeni Kanun'un 305-320'nci maddeleri arasında düzenlenmiştir⁹⁶. Kanun'a göre, evlat edinmede kural küçüklerin evlat edinilmesidir; ergin ve

⁹³ Aynı görüşler için bakınız. **Köprülü, Bülent/ Kaneti, Selim** (1986) Aile Hukuku, İstanbul, Özdem Kardeşler Matbaası, s.228; **Akıntürk**, s.280; **Feyzioğlu**, s.360; **Dural/Öğüz/Gümüş**, 308; **Aydoğdu**, s.6 vd.

⁹⁴ Mülga Türk Kanunu Medenisi'nin 258'inci maddesi için bakınız. <<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/5.3.743.pdf>> s.e.t. 06.06.2023.

⁹⁵ **Dural/Öğüz/Gümüş**, s.308.

⁹⁶ İlgili maddeler için bkz. <<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.4721.pdf>> s.e.t. 21.03.2023.

kısıtlıların evlat edinilmesi istisnai niteliktedir. Yeni Kanun, eskisinden farklı olarak, bir küçüğün evlat edinilmesi için evlat edinen tarafından bir yıl süreyle bakılmış ve eğitilmiş olması şartını genel koşul olarak aramaktadır (m. 305). Deneme süresi olarak nitelendirilebilecek olan ve süreklilik arz etmesi gereken bir yıllık süre, evlatlık ile evlat edinen arasında, aralarında biyolojik bağ olan anne, baba ve çocuk ilişkisindeki gibi karşılıklı güven ile anlayışa dayanan sağlam bir ilişki kurulabilmesi içindir⁹⁷. Burada amaç, evlat edinme kurumunun öncelikle çocuğun yararı ve güvenliğine hizmet etmesidir. Evlat edinmenin amacı, çocuğun yüksek yararının sağlanması olmalıdır⁹⁸. Bakım ve gözetim koşulu, “koruyucu aile sisteminin” evlat edinmeye yönelmiş bir şeklidir⁹⁹. Geçerli bir evlatlık ilişkisinin doğmuş sayılması, ayrıca şu şartların da gerçekleşmesine bağlıdır:

Evlat edinen açısından asli şartlar şu şekildedir: Evlat edinmek isteyen eşlerin en az beş yıldan beri evli olmaları veya otuz yaşını doldurmuş bulunmaları gerekir (m. 306). Bu hükümlerle kanun, eski kanundaki otuz beş yaşında olma şartını kaldırmış, beş yıldan beri evli olan çiftlere yaş sınırına bakılmaksızın evlat edinme imkânı tanımıştır. Ayrıca evlat edinecek kişilerin mutlaka ayırt etme gücüne sahip olması gerekmektedir¹⁰⁰.

⁹⁷ **Dural/Öğüz/Gümüş**, s.309, 310; **Aydoğdu**, s.169-180; **Kaya**, s.21, 22.

⁹⁸ Çocuk haklarıyla ilgili ülkemizdeki en önemli gelişme, 1989 Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 1994'te TBMM'ce onaylanıp benimsenmesi olmuştur. Sözleşme'nin 3'üncü maddesi çocuğun üstün yararına ilişkindir. Buna göre, çocuğun üstün yararı her işte ve işlemde, her kararda ve yargıda belirleyici olmalıdır (**Serozan** (2000), s.19, 39; **Özdemir, Hayrunnisa/ Ruhi, Ahmet Cemal** (2018) Çocuk Hukuku, İstanbul, On İki Levha Yayınları, s.14-17). Ayrıca bakınız. **Akyüz, Emine** (2021) Çocuk Hukuku Çocukların Hakları ve Korunması, 8. Baskı, Ankara, Pegem Akademi, s.165; **Gençcan, Ömer Uğur** (2021) Çocuk Hukuku, Ankara, Yetkin Yayınları, s.177.

⁹⁹ **Şıpka, Şükran** (1999) “4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu'nun ‘Evlat Edinme’ye İlişkin Hükümlerinin İncelenmesi”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, C:57, S:1-2, s.307.

¹⁰⁰ **Aydoğdu**, s.113; **Gürkan, Ülker** (1974) Evlat Edinme ve Beslemelerin Hukuki Durumu, Türk Hukuku ve Toplumuna Üzerine İncelemeler, Ankara, Türkiye Kalkınma Vakfı Yayınları, s.182; **Öztan, Bilge** (2002) Medeni Hukuk'un Temel Kavramları, 8. Bası, Ankara, Turhan Kitabevi, s.448.

Kanun'un 308'inci maddesine göre, evlat edinen ile evlatlık arasında en az 18 yaş fark bulunmalıdır. Buradaki amaç, anne-baba ile çocuk arasında bulunması normal olan yaş farkının evlat edinmede de aranmasıdır¹⁰¹. Çünkü, evlat edinen kişiler evlatlığın ailesi olabilecek yaşlarda değilse sağlıklı bir aile ortamı kurmak mümkün olamaz. Bu hüküm, emredici niteliktedir. Ayırt etme gücüne sahip olan küçük, rızası olmadıkça evlat edinilemez. Vesayet altındaki küçük, ayırt etme gücüne sahip olup olmadığına bakılmaksızın vesayet dairelerinin izniyle evlat edinilebilir. 308'inci maddedeki düzenleme, önceki kanunla benzer olmuştur. Bu durumda da ayırt etme gücüne sahip çocuğun rızası gerekir¹⁰².

Evlat edinenin diğer çocuklarının yararları hakkaniyete aykırı bir biçimde zedelenmemelidir (m. 305/2). Kanunkoyucu yararların doğal olarak zedeleneyeceği (örneğin, miras payının bölünmesi gibi) varsayımından hareketle, zedelenmenin niteliğini de belirtmek zorunda kalmıştır. Zedelenme hakkaniyete aykırı biçimde olmayacaktır. Yeni Türk Medeni Kanunu küçüklerin evlat edinilmesi bakımından alt soyun bulunmaması koşulunu kaldırmış, evlat edinmenin, evlat edinenin diğer çocuklarının yararlarının hakkaniyete aykırı biçimde zedelenmemesi ilkesini getirmiştir¹⁰³. Mülga Türk Kanunu Medenisi'nin 253'üncü maddesinde evlat edinebilmek için kişinin altsoyunun bulunmaması şartını aramasının temelinde, evlat edinmenin sahih nesepli öz çocuklarının mirasçılığını devre dışı bırakma amacına alet edilmesini önleme düşüncesi yatmaktaydı¹⁰⁴.

Eski kanundaki eşlerden birinin evlat edinmesi diğerinin rızasına bağlıdır hükmü, 4721 sayılı Kanun'un 306'ncı maddesindeki "eşler, ancak birlikte evlat

¹⁰¹ Feyzioğlu, s.468; Öztan, s.449; Akyüz (2021), s.170.

¹⁰² Serozan (2000), s.146, 147; Dural/Öğüz/Gümüş, s.316; Akıntürk, s.376; Kaya, s.27.

¹⁰³ Akıntürk, s.372; Aydoğdu, s.343-346; Arat, Tuğrul (1977) "Evlat Edinme Hukukundaki Gelişmelere Toplumsal-İşlevsel Açından Bakış": Fişek, Hicri/ Göger, Erdoğan (Editörler), Osman F. Berki'ye Armağan, Ankara, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, s.148; Belen, Herdem (2005) Yeni Medeni Kanun Hükümleri Uyarınca Evlat Edinme, Türk-İsviçre-Alman Karşılaştırmalı Hukuk Değerlendirmesiyle, İstanbul, Beta Basım Yayın, s.56; Kaya, s.25.

¹⁰⁴ Serozan (2000), s.144; Özdemir/Ruhi, s.353.

edinebilirler” ifadesiyle ortadan kalkmıştır. Yeni Kanun, izin verilmiş olsa dahi eşlerden birinin tek başına evlat edinmesine olanak tanımamaktadır; kişi ancak evli değilse tek başına evlat edinebilir. Kanun’da “çocuksuzluk” ön koşulu kalkınca buna bağlı olarak eşlerin birlikte evlat edinmesi zorunluluğu getirilmiştir. Tek istisna 307’nci maddede düzenlenmiştir; buna göre, otuz yaşını doldurmuş olan eş, diğer eşin ayırt etme gücünden sürekli olarak yoksunluğu veya iki yılı aşkın süreden beri nerede olduğunun bilinmemesi ya da mahkeme kararıyla iki yılı aşkın süreden beri eşinden ayrı yaşamakta olması yüzünden birlikte evlat edinmesinin mümkün olmadığını ispat etmesi halinde, tek başına evlat edinebilir¹⁰⁵.

Evlatlık açısından asli şartlar ise şu şekildedir: Yeni Medeni Kanun da eskisi gibi, evlatlık alınacak kişi için herhangi bir yaş şartı getirmemiştir. Kanun’un 308’inci maddesi gereğince ayırt etme gücüne sahip olan küçük, rızası olmadıkça evlat edinilemez. Vesayet altındaki küçük, ayırt etme gücüne sahip olup olmadığına bakılmaksızın vesayet dairelerinin izniyle evlat edinilebilir. Ayrıca evlat edinme, küçüğün, varsa ve kim olduğu biliniyorsa, ana ve babasının rızasını da gerektirir (m. 309). Burada evlatlık olarak verilecek çocuğun hem annesinin hem babasının rızası aranmaktadır; sadece birinin rızasının bulunması evlat edinme ilişkisinin kurulması için yeterli değildir. Anne ya da baba velayet hakkına sahip olmasalar dahi, küçüğün evlat edinilmesi için rızaları aranır¹⁰⁶. Şüphesiz bu durum, çocukla soybağı kurulmuş olan anne ve baba için söz konusudur. Örneğin, baba ile soybağı kurulmamışsa bu halde onun rızası gerekmeyecektir. Soybağının evlat edinme işleminden sonra gerçekleşmesi halinde de bu rıza aranmaz¹⁰⁷.

Kanun’un 313’üncü maddesinde erginlerin ve kısıtlıların evlat edinilmesi ayrıca düzenlenmiştir. Buna göre, evlat edinenin altsoyunun açık muvafakatiyle ergin veya kısıtlı ancak şu üç halde evlat edinilebilir: 1. Bedensel veya zihinsel engeli sebebiyle sürekli olarak yardıma muhtaç ve evlat edinen tarafından en az

¹⁰⁵ Dural/Öğüz/Gümüş, s.312-314; Akıntürk, s.373.

¹⁰⁶ Dural/Öğüz/Gümüş, s.316; Akıntürk, s.376; Kaya, s.27, 28, 37; Öztan, s.449.

¹⁰⁷ Serozan (2000), s.147, 148; Akıntürk, s.376, 377; Akyüz (2021), s.176.

beş yıldan beri bakılıp gözetilmekteyse; 2. Evlat edinen tarafından, küçükken en az beş yıl süreyle bakılıp gözetilmiş ve eğitilmişse; 3. Diğer haklı sebepler mevcut ve evlat edinilen, en az beş yıldan beri evlat edinen ile aile halinde birlikte yaşamakta ise evlat edinilebilir. Evli bir kimse ancak eşinin rızasıyla evlat edinilebilir. Bunlar dışında küçüklerin evlat edinilmesine ilişkin hükümler kıyas yoluyla uygulanır. Hükme göre, eğer ergin veya kısıtlı birini evlat edinmek isteyen altsoyu varsa, bu kişilerin açıkça bu ilişkiye onay vermesi gerekmektedir. Küçüklerin evlat edinilmesinde böyle bir koşul aranmazken, ergin ve kısıtlıların evlat edinilmesinde aranmaktadır. Bu koşul, Yeni Türk Medeni Kanunu'nun ilk halinde ergin ve kısıtlıyı evlat edinecek kişilerin altsoyunun bulunmaması şeklindeydi. 2005 yılında Kanun'da yapılan bir değişiklikle altsoyun bulunmaması koşulu değiştirilip, altsoyun açık onayının alınması halinde dönüşmüştür. Eski Medeni Kanun'da ise altsoyu bulunan kişi hiçbir şekilde evlat edinemezdi¹⁰⁸. Son değişiklikle birlikte Türk hukukunda altsoyu olanların evlat edinme imkanları genişletilmiştir.

Evlat edinmenin her halde küçüğün yararına bulunması gerekmektedir (m. 305). Bu şart, evlat edinme kurumunun temel amacını oluşturmaktadır. Küçüklerin evlat edinilmesinde aranılacak en önemli koşuldur. Hâkim, her şart tamam olsa dahi eğer evlat edinme işlemi çocuğun yararına değilse istenilen kararı veremeyebilir. Bu yararın varlığı, 316'ncı maddede düzenlenen araştırma sonucunda anlaşılacaktır. Hükme göre, evlat edinmeye, ancak esaslı sayılan her türlü durum ve koşulların kapsamlı biçimde araştırılmasından, evlat edinen ile edinilenin dinlenmelerinden ve gerektiğinde uzmanların görüşünün alınmasından sonra karar verilir. Araştırmada özellikle evlat edinen ile edinilenin kişiliği ve sağlığı, karşılıklı ilişkileri, ekonomik durumları, evlat edinenin eğitime yeteneği, evlat edinmeye yönelten sebepler ve aile ilişkileri ile bakım ilişkilerindeki gelişmelerin açıklığa kavuşturulması gerekir. Özellikle evlat edinmek isteyen kişilerin çocuğun güvenliği için gerekli koşullara yeterli biçimde sahip olmaları, ona uygun

---

¹⁰⁸ **Aydoğdu**, s.363-365; **Öztan**, s.448, 449; **Akyüz** (2021), s.179; **Kılıçoğlu, Ahmet M.** (2014) Medeni Kanun'umuzun Aile-Miras ve Eşya Hukukuna Getirdiği Yenilikler, 3. Bası, Ankara, Turhan Kitabevi, s.110, 111.

bir eğitim vermeye elverişli olmaları, çocuğun bedensel güvenliğini sağlayabilecek olmaları (örneğin beslenme, temiz ve sağlığa uygun giyindirme, kendine ait bir oda veya yatağa sahip olma, sağlığına özen gösterme gibi) aranacaktır¹⁰⁹. Evlat edinmenin altsoyu varsa, onların evlat edinme ile ilgili tavır ve düşünceleri de değerlendirilir. Evlat edinmenin amacı, çocuğun yüksek yararının sağlanması olmalıdır. Çocuk yararı kavramıyla çocuğun kısa vadeli, dar çıkarı değil; uzun vadeli, geniş kapsamlı gelecekteki ve toplumsal çevredeki yararı kastedilmiştir. Çocuk yararı kavramı, çocuk haklarını bireysel çocuğun ve somut ilişkinin özelliklerine uyarlamaya yarar. Çocuk yararı, çocuk haklarının yaşama geçirilmesinde bir rehber niteliğindedir¹¹⁰. Çocuk hukuku alanında yapılan çalışmalar sonucunda uluslararası sözleşmelerde artık evlat edinme koşulları ve sonuçlarının yalnızca çocuğun yüksek yararı ve güvenliğini sağlayacak şekilde olması esası kabul edilmektedir¹¹¹. Bu sözleşmelerden en önemlisi 1994 yılında Türkiye'nin imzalamış olduğu 1989 tarihli B.M. Çocuk Hakları Sözleşmesi'dir. Sözleşme'nin 3'üncü maddesi çocuğun üstün yararına ilişkindir¹¹². Bu maddeye göre, çocuğun üstün yararı her işte ve işlemde, her kararda ve yargıda belirleyici olmalıdır. Ayrıca çocukla ilgili karşılaşılan tüm sorunlarda her zaman çocuğun yararının üstün tutulması bir Anayasal emirdir. Anayasanın 41'inci maddesinde güçsüz çocuktan yana, onun çıkarına koruyucu tavır alma zorunluluğu öngörülmüştür¹¹³. Modern hukuk sistemlerinde amaçlanan çocuğun sağlıklı bir ortamda fiziksel, zihinsel, psikolojik gelişiminin, yani yüksek yararının sağlanmasıdır. Evlat edinmede çocuğun yararı ve güvenliği ilkesi, modern hukuklarda (örneğin

¹⁰⁹ Dural/Öğüz/Gümüş, s.310, 311, 329; Şıpka, s.308; Akıntürk, s.380, 381; Kaya, s.54-56; Aydoğdu, s.136-148; Arat, s.147; Özdemir/Ruhi, s.352.

¹¹⁰ Serozan (2000), s.48; Özdemir/Ruhi, s.23; Akyüz (2021), s.53-55.

¹¹¹ Akyüz, Emine (2000) Ulusal ve Uluslararası Hukukta Çocuğun Haklarının ve Güvenliğinin Korunması, Ankara, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, s.3 vd.; İnan, Ali Naim (1968) Çocuk Hukuku, İstanbul, İstanbul Cezaevi Matbaası, s.3-9; Gençcan, s.180.

¹¹² Gençcan, s.177, 180. Ayrıca aynı sözleşmenin 21'inci maddesi de özet olarak "...evlat edinmenin tanındığı ülkelerde, bu uygulamanın yalnızca çocuğun yüksek yararına olacak şekilde, konunun uzmanı yetkililerin izniyle ve çocuk için gerekli güvenceler sağlandıktan sonra..." gerçekleştirilebileceğinden bahsetmektedir (Şıpka, s.303).

¹¹³ Serozan (2000), s.48; Özdemir/Ruhi, s.7, 23; Akyüz (2021), s.7, 414.

kaynak İsviçre hukukunda da) evlat edinme koşullarının bu yönde değiştirilmesine neden olmuştur¹¹⁴.

Evlat edinme işleminin şekil şartları, hâkimin kararı ve nüfus kütüğüne tes-cilden ibarettir. Yeni Medeni Kanun ile evlat edinme ilişkisi, kanunun aradığı şartların yerine getirilmesi üzerine, evlat edinenin başvurusu sonucu verilen mahkeme kararının kurduğu bir hukuki ilişkidir. Mahkeme kararı, kurucu nitelik taşıyır¹¹⁵. Evlat edinmenin nüfus kütüğüne kaydı ise açıklayıcı nitelikte idari bir işlemdir. 315'inci maddeye göre evlat edinme kararı, evlat edinenin oturma yeri; birlikte evlat edinmede eşlerden birinin oturma yeri mahkemesince verilir. Mahkeme kararıyla birlikte evlatlık ilişkisi kurulmuş olur. Görüldüğü üzere, yürürlükteki kanun noterde düzenlenen resmi senetle yapılan evlat edinme şeklini değiştirmiş ve sadece mahkeme kararıyla yapılmasına imkân tanımıştır. Kanunla artık evlat edinme işlemi, bir sözleşme olmaktan çıkmış, mahkeme kararı niteliği kazanmıştır.

Evlat edinmenin hüküm ve sonuçları şu şekildedir: Evlat edinme ilişkisi, evlat edinen ile evlatlık arasında soy bağının kurulmasını sağlamaktadır¹¹⁶. Bu ilişki kural olarak çözülmez¹¹⁷. 314'üncü maddeye göre evlatlık, küçük ise evlat edinenin soyadını taşır. Evlat edinen isterse çocuğa yeni bir ad verebilir. Evlat edinenin soyadını taşıma yükümlülüğü reşit olmayan evlatlık için söz konusudur. Ergin olan evlatlık, evlat edinilme sırasında dilerse evlat edinenin soyadını alabilir. Anne ve babaya ait olan haklar ve yükümlülükler evlat edinene geçmektedir; evlat edinme sonucunda, henüz reşit olmayan evlatlık, evlat edinenin velayeti altına girmekte ve artık gerçek ailesinin velayet hakkı sona ermektedir.

Evlat edinme sonucunda evlat edinenle evlatlık arasında kendiliğinden bir soybağı ilişkisi meydana gelir; ancak bu ilişki kan bağına dayanmadığı, suni

¹¹⁴ Şıpkı, s.303, 308.

¹¹⁵ Dural/Öğüz/Gümüş, s.326; Akıntürk, s.382; Aydoğdu, s.391, 392; Kaya, s.57.

¹¹⁶ Dural/Öğüz/Gümüş, s.330; Akıntürk, s.384; Aydoğdu, s.509; Belen, s.81.

¹¹⁷ Çözülmez olma, Yeni Türk Medeni Kanunu'nda örtülü olarak kabul edilmiş olup, gerçek anne babayla çocuğu arasındaki soy bağında olduğu gibi soy bağının ortadan kaldırılmamasını; doğan nesep bağında olduğu gibi kesin ve nihai olmayı ifade etmektedir (Aydoğdu, s.510).

olduğu için hısımlık, sadece evlat edinen ve evlatlık arasında doğar. Bu yüzden evlatlık, evlat edinenin kan ve kayın hısımlarıyla hısımlık olamaz. Evlat edinenle evlatlığın hısımları arasında da herhangi bir hısımlık ilişkisi doğmaz. Evlat edinen eşlerin evlat edindikten sonra doğan çocuklarıyla evlatlık arasında kardeşlik bağı kurulmuş olmaz¹¹⁸.

Evlatlık, evlat edinenin mirasçısı olur. Madde 314 ile 500'e göre, evlatlık ve altsoyu, evlat edinenin kan hısımları gibi mirasçı olurlar. Ancak 1926 tarihli önceki kanunun 257'nci maddesine göre, evlatlığın hiç miras alamayacağı, saklı payının bulunamayacağı veya evlatlığın altsoyunun miras hakkının olamayacağı kararlaştırılabilmektedir. Yeni kanunda böyle bir düzenlemeye yer verilmemiştir; bu durum muhtemelen evlatlık ilişkisinin sözleşme şeklinde kurulmamasından kaynaklanmaktadır. Evlatlık ve altsoyu sadece evlat edinenin mirasçısı olur; evlat edinenin diğer hısımlarına mesela annesine, babasına, kardeşlerine ve diğer çocuklarına mirasçı olamazlar¹¹⁹. Evlat edinen ise evlatlığın mirasçısı olamaz. Yine 314'üncü maddedeki hükme göre, evlatlığın, miras ve başka haklarının zedelenmemesi, aile bağlarının devam etmesi için evlatlığın naklen geldiği aile kütüğü ile evlat edinenin aile kütüğü arasında her türlü bağ kurulur. Ayrıca evlatlıkla ilgili kesinleşmiş mahkeme kararı her iki nüfus kütüğüne işlenir. Eski kanundaki düzenlemeye paralel olarak yine evlat edinilen kişi, asıl ailesinden de miras alabilmektedir.

Türk medeni hukukundaki evlat edinme sisteminde çocuk, gerçek ailesinden tamamen kopmamakta, sadece velayet hakkı evlat edinene geçmektedir. Yine eski düzenlemede olduğu gibi evlatlığın evlat edinenin mirasçısı olmasının yanında, kendi ailesindeki mirasçılık hakkı ile birlikte evlatlık ile evlat edinen arasındaki “tek yönlü” mirasçılık da korunmuştur¹²⁰.

¹¹⁸ Akıntürk, s.384; Aydoğdu, s.512; Aydos, Oğuz Sadık (2003) “Yeni Medeni Kanuna Göre Evlat Edinme”, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C:4, S:1-2, s.135; Berki, Şakir (1962) Alman, İsviçre ve Türk Medeni Kanunlarında Evlat Edinme, Ankara, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, s.103; Kaya, s.62.

¹¹⁹ Dural/Öğüz/Gümüş, s.332, 333; Akıntürk, s.386; Aydoğdu, s.508, 590; Kılıçoğlu, s.50, 51; Kaya, s.71, 73; Belen, s.86, 87.

¹²⁰ Şıpka, s.315; Akıntürk, s.386; Serozan, Rona (2015) Medeni Hukuk Genel Bölüm Kişiler Hukuku, 6. Bası, İstanbul, Vedat Kitapçılık, s.488.

Medeni Kanun, evlatlık bağıını evlenme engelleri arasında saymıştır. Medeni Kanun'un 129'uncu maddesinin 3'üncü fıkrasına göre; evlat edinen ile evlatlığın veya bunlardan biri ile diğerinin altsoyu ve eşi arasında evlenme engeli bulunur. Yeni kanunda kapsam genişlemiş, daha önce evlenme yasağına tabi olmayan altsoy da eklenmiştir. Eski kanuna göre, evlat edinme sonucunda meydana gelen evlenme engeli kesin bir engel değildi. Çünkü bu yasağına rağmen evlilik yapılmışsa bu evlilik geçerliydi, iptal edilemezdi; ancak evlatlık ilişkisi kanun gereği kendiliğinden sona ererdi. Yürürlükteki Medeni Kanun bu anlayışı değiştirmiş ve evlat edinme durumunu kesin evlenme engeli saymıştır. Her nasılsa taraflar evlenmişlerse, evlenme mutlak butlan ile geçersiz sayılacaktır¹²¹. Ancak bu durumda evlatlık ilişkisi, Yeni Medeni Kanun'da açıkça bir düzenleme bulunmadığı için, önceki kanundaki gibi kendiliğinden ortadan kalkmamaktadır; bu ise sakıncalı bir durumdur. Böyle bir durumda evlatlık ilişkisini devam ettirmek ahlaka ve evlat edinme kurumunun amacına aykırı görülmeli ve evlatlık ilişkisi de eskisi gibi ortadan kalkmalıdır¹²².

Yeni kanunla birlikte artık evlatlık ilişkisi bir sözleşme olmaktan çıktığı için iki tarafın rızasıyla sona erdirilemeyecek, sadece belli sebeplerin varlığı halinde mahkeme kararıyla ortadan kaldırılabilecektir. Bu sebepler, 317'nci maddede rızanın bulunmaması ve 318'inci maddede diğer noksanlıklar başlıkları altında düzenlemiştir. Yasal sebep bulunmaksızın rıza alınmamışsa, rızası alınması gereken kişiler, küçüğün menfaati bunun sonucunda ağır biçimde zedelenmeyecekse, hâkimden evlatlık ilişkisinin kaldırılmasını isteyebilirler (m. 317). Evlat edinme esasa ilişkin diğer noksanlıklardan biriyle (örneğin, evlat edinme için gereken asgari yaş şartının gerçekleşmemiş olması veya evlat edinenle evlatlık arasında asgari yaş farkının bulunmaması gibi) sakatsa, Cumhuriyet savcısı veya her ilgili evlatlık ilişkisinin kaldırılmasını isteyebilir. Noksanlıklar bu arada ortadan kalkmış veya sadece usule ilişkin olup ilişkinin kaldırılması evlatlığın

¹²¹ **Dural/Öğüz/Gümüş**, s.332; **Akıntürk**, s.387; **Aydoğdu**, s.553, 559; **Berki**, s.104; **Kaya**, s.68, 69; **Öztan**, s.450; **Akyüz** (2021), s.195.

¹²² **Güven, Kudret** (2006) "Evlat Edinmeye İlişkin Türk Medeni Kanunu Hükümlerinin Değerlendirilmesi", *Yargıtay Dergisi*, C:32, S:4, s.542, 543; **Aydoğdu**, s.561.

menfaatini ağır biçimde zedeleyecek olursa, bu yola gidilemez (m. 318). Yeni Kanun, geçerli olarak kurulmuş evlat edinme ilişkisinin sona erdirilmesi olanağını tanımamıştır¹²³.

Önceki Medeni Kanun'da, evlatlık ilişkisinin ortadan kaldırılması kesindi ve bundan vazgeçilemezdi; ilişki ortadan kalktığında, aynı kişiler tekrar aralarında evlatlık ilişkisi kuramazdı. Yeni Kanun'da buna engel bir düzenleme bulunmadığından, evlat edinme için gereken şartlar sağlandığında, taraflar arasında yeniden evlatlık ilişkisi kurulabilmelidir¹²⁴.

Görüldüğü gibi 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nda, evlat edinme konusunda çocuğun yararı öncelik taşımaktadır. Kanun'da, yeni düzenlemelerle, evlat edinmede söz konusu olan yapay soybağı, kan bağına dayanan gerçek soy bağına benzetilmeye çalışılmıştır. Yeni Kanun, eski düzenlemeden tamamen farklı olarak, mahkeme kararı ile evlatlık ilişkisinin kurulacağını belirtmiş; noterde yapılacak resmi sözleşmeyi ortadan kaldırmıştır. Artık evlat edinme işlemi, bir yargılama (çekişmesiz yargılama) şeklinde yapılacaktır. Bundan böyle evlat edinme, taraflar arasında yapılan bir aile hukuku sözleşmesi olmaktan çıkmakta, yargı kararına dönüşmektedir. Bunun, evlat edinmenin amacına uygun olumlu bir düzenleme olduğu düşünülmektedir.

Evlat edinmeyle ilgili hem mülga Türk Kanunu Medenisi hem de Türk Medeni Kanunu'ndaki hükümler eşitlikçi niteliktedir; ırk, din, dil, vatandaşlık, cinsiyet gibi bir ayırım yapılmamaktadır.

SONUÇ

Evlat edinme kurumunun kökeni, kendi hukuk tarihimiz açısından, İslamiyet öncesi Türk hukukunda bulunmaktadır. Eski Türklerde karşılıklı irade be-

¹²³ **Aydoğdu**, s.662-682; Tartışmalı olmakla birlikte, iptal kararı, evlat edinme ilişkisini, geçmişe etkili olarak, kurulduğu andan itibaren geçersiz hale getirmektedir (**Dural/Öğüz/Gümüş**, s.336-338). Aksi görüş için bkz. **Akıntürk**, s.389.

¹²⁴ **Kaya**, s.89; **Aydoğdu**, s.735; **Ruhi, Ahmet Cemal** (2013) Türk Hukukunda Evlat Edinme ve Evlat Edinme ile İlgili Yabancı Mahkeme Kararlarının Türkiye'de Tanınması, 2. Baskı, Ankara, Seçkin Yayınları, s.71.

yanlarıyla kurulan bir sözleşmeyle evlatlık ilişkisi kurulmaktaydı. Eski Uygur belgelerinden evlatlığın, öz çocuklarla aynı haklara sahip bulunduğu, bakım masraflarını evlat edinenin karşıladığı, evlat edinenin kanuni mirasçısı konumunda olduğu anlaşılmaktadır. Eski Türklerdeki evlat edinme kuralları birçok yönden günümüzdeki kanun hükümleriyle benzerlik göstermektedir. Evlatlık müessesesinin çok eski hukuk sistemlerinde bile yer alması bu kuruma insanların varoluşlarından beri ihtiyaç duyduklarını göstermektedir. Evlat edinme arzusu genellikle dini, hissi, sosyal ve iktisadi gibi çeşitli sebeplerden kaynaklanmaktadır.

İslamiyet'in kabul edilmesiyle birlikte, İslam hukukunda yer almayan evlat edinme kurumu hukukumuzdan çıkmıştır. Osmanlı hukukunda uygulanan tebenni, günümüzde kabul edilen ve kanunlarla düzenlenen koruyucu aile hizmetlerine benzemektedir. Tebenni uygulaması, evlat edinme kurumundan oldukça farklıdır. Tebenni uygulamasıyla Eski Türklerdeki evlat edinme arasındaki benzerlik, evlatlığın asıl ailesinin daha sonra çocuğunu geri almak istediğinde o güne kadar yapılan bütün masrafları ödemek zorunda olması noktasındadır. Ayrıca yine Osmanlı Devleti'ndeki evlat edinme kapsamında sayılmayan bir tür besleme sözleşmesi niteliğinde olan icar-ı sagır uygulaması da bazı yönlerden Uygurlardaki para veya mal karşılığında yapılan oğul satışı sözleşmelerine benzemektedir.

İslamiyet öncesi Türklerde var olan evlat edinme kurumu yüzyıllar sonra modern haliyle Cumhuriyet dönemi medeni kanunlarımızda yerini almıştır. Bu durumu bir çeşit öze dönüş olarak nitelendirmek mümkündür.

1926 tarihli 743 sayılı mülga Türk Kanunu Medenisi'nde evlat edinmenin bir sözleşmeye dayanması, Uygurlardaki belgelerde tarafların rızalarına dayanan evlat edinme uygulamalarına benzerlik göstermektedir. Tek fark burada sözleşmenin geçerli olması için hâkimden izin alınmasının gerekmesidir. Uygurlarda evlatlığın evlat edinenin ailesinden sayılması, kanuni mirasçısı olması, evlat edinenin onu öz çocuğu olarak görmesi, asıl aileye ait olan hak ve sorumlulukların evlat edinene geçmesi, haklı bir sebep olunca evlatlık ilişkisine son verilebilmesi gibi kurallar 743 sayılı Türk Kanunu Medenisi'yle neredeyse aynıdır. İsla-

miyet öncesi Türk hukukunda bulunan evlat edinme uygulamasının ve kurallarının İslamiyet'in kabulünden sonra Türk hukukunda kalktığını ve 1926 tarihli Kanun ile Türk hukukuna geri geldiğini söyleyebiliriz. Yaşanılan dönemin farklılıklarını hariç tutarsak, iki hukuk sisteminde de benzer anlayışla evlat edinme müessesesine yer verildiğini görebiliriz.

743 sayılı Türk Kanunu Medenisi'ndeki evlat edinme ile ilgili hükümler, 22.11.2001 tarihli ve 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'yla değiştirilmiş; yeni Kanun gerek esasa ilişkin şartlarda gerek şekle ilişkin şartlarda oldukça geniş ve köklü değişiklikler yapmıştır. Bu kanunla evlat edinme konusunda çocuğun yararı öncelik taşır hale gelmiştir. 4721 sayılı Kanun, İslamiyet öncesi Türk hukukundaki ve eski kanundaki evlat edinmeyi sözleşme temeline dayandıran anlayışı değiştirmiştir. Yeni Kanun, evlat edinme şeklini değiştirmiş ve sadece mahkeme kararıyla yapılmasına imkân tanımıştır. 4721 sayılı Kanun'la artık evlat edinme işlemi mahkeme kararı niteliği kazanmıştır. Yürürlükteki Kanun'la birlikte artık evlatlık ilişkisi bir sözleşme olmaktan çıktığı için eskiden olduğu gibi kolaylıkla sona erdirilemeyecek, sadece belli sebeplerin varlığı halinde mahkeme kararıyla ortadan kaldırılabilir. 4721 sayılı Kanun'daki esaslı değişikliklerle birlikte Türk hukukunda, evlat edinmede söz konusu olan yapay soybağ, kan bağına dayanan gerçek soy bağına benzetilmeye çalışılmıştır.

743 sayılı Kanun, altsoyu bulunanların evlat edinmesini kabul etmezken 2001 tarihli yeni Medeni Kanun, eski Türk hukukundaki gibi altsoyu olan kişilerin de evlat edinebileceğini düzenlemiştir. İslamiyet öncesi Türk hukukunun izleri her iki kanuna da yansımıştır.

Evlat edinme, bakımsız ve terk edilmiş çocukların korunmasını sağlamakta, sahipsiz çocukların aile sevgisiyle büyümesine yardım etmekte; aynı zamanda çocuğu olmayan aileleri evlat sahibi yapmak gibi yararları bulunmaktadır. Bunlara karşın, evlat edinme kurumunun sakıncalı yanları da vardır. Evlat edinme kurumu, birtakım yasa dışı menfaatlerin elde edilmesinde bir araç olarak kullanılabilir. Örneğin, evlat edinmede gizli olarak kanuni mirasçılarının saklı paylarını azaltmak veya ortadan kaldırmak, kanuni mirasçılardan miras kaçırmak, evlatlığı adeta ucuz bir hizmetçi veya uşak olarak kullanmak gibi amaçlar söz konusu

olabilir. Toplumsal açıdan son derece önemli bir işleve sahip olan bu kurumun, tüm sakıncalarına rağmen reddedilmeyip kontrol altına alınması gerekmektedir. Bunu sağlamak amacıyla, yeni Kanun'la getirilen bir küçüğün evlat edinilmesi için evlat edinen tarafından bir yıl süreyle bakılmış ve eğitilmiş olması şartındaki deneme süresi arttırılabilir ve bu süre içinde evlat edinecek kişinin evlatlığa olan davranışları daha sıkı denetlenebilir. Ayrıca evlat edinmede küçüğün yararının bulunması şartının sağlanması için gereken araştırma titizlikle ve oldukça kapsamlı bir şekilde, uzman destekleriyle birlikte yapılmalıdır. Bu araştırma yapılırken hiçbir ihmale taviz verilmemelidir.

KAYNAKÇA

- Akıntürk, Turgut** (2006) Türk Medeni Hukuku, Aile Hukuku 2. Cilt, 10. Bası, İstanbul, Beta Basım Yayın.
- Akyüz, Emine** (2021) Çocuk Hukuku Çocukların Hakları ve Korunması, 8. Baskı, Ankara, Pegem Akademi.
- Akyüz, Emine** (2000) Ulusal ve Uluslararası Hukukta Çocuğun Haklarının ve Güvenliğinin Korunması, Ankara, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Arat, Tuğrul** (1977) “Evlat Edinme Hukukundaki Gelişmelere Toplumsal-İşlevsel Açısından Bakış”: Fişek, Hicri/ Göğer, Erdoğan (Editörler), Osman F. Berki’ye Armağan, Ankara, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.
- Arık, K. Fikret** (1949) “Türk Hukukunda Evlat Edinme”, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, C:4, S:1, s.184-211.
- Arsal, Sadri Maksudi** (1947) Türk Tarihi ve Hukuk, İstanbul, İsmail Akgün Matbaası.
- Arsebük, Esat** (1940) Medeni Hukuk C:II Aile Hukuku, Ankara, Recep Ulusoglu Yayınevi.
- Ataay, M. Aytekin** (1957) Medeni Hukukta Evlat Edinme, İstanbul, İsmail Akgün Matbaası.
- Avcı, Mustafa** (2018) Türk Hukuk Tarihi, 7. Bası, Konya, Atlas Akademi Yayınları.
- Aydın, Mehmet Akif** (1995) “Tebenni”, TDV İslam Ansiklopedisi, C:11, s.527-529.
- Aydın, Mehmet Akif** (2022) Türk Hukuk Tarihi, 18. Baskı, İstanbul, Beta Yayınları.
- Aydoğdu, Murat** (2010) Çağdaş Hukuki Gelişmeler Işığında Evlat Edinme, 2. Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi.
- Aydos, Oğuz Sadık** (2003) “Yeni Medeni Kanuna Göre Evlat Edinme”, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C:4, S:1-2, s.117-140.
- Bay, Abdullah** (2014) “Osmanlı Toplumunda Evlatlıklar ve Hukuki Durumları”, Turkish Studies, C:9, S:4, s.149-163.
- Belen, Herdem** (2005) Yeni Medeni Kanun Hükümleri Uyarınca Evlat Edinme, Türk-İsviçre-Alman Karşılaştırmalı Hukuk Değerlendirmesiyle, İstanbul, Beta Basım Yayın.
- Berki, Şakir** (1962) Alman, İsviçre ve Türk Medeni Kanunlarında Evlat Edinme, Ankara, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.
- Bilmen, Ömer Nasuhi** (1967) Hukuk-ı İslamiyye ve Islahat-ı Fıkhiyye Kamusu, C:7, İstanbul, Bilmen Yayınevi.
- Caferoğlu, Ahmet** (1939) “Türk Taamül Hukukunda Evlatlık Müessesesi”, Türk Hukuk ve İktisat Tarihi Mecmuası, C:II, S:1, s.97-118.

- Cin, Halil/ Akgündüz, Ahmed** (1995) Türk Hukuk Tarihi Kamu Hukuku, C:1, 3. Baskı, İstanbul, Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yayınları.
- Cin, Halil/ Akgündüz, Ahmed** (1996) Türk Hukuk Tarihi Özel Hukuk, C:2, İstanbul, Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yayınları.
- Cin, Halil/ Akyılmaz, Gül** (2017) Türk Hukuk Tarihi, 9. Baskı, Konya, Sayram Yayınları.
- Demir, Abdullah** (2011) Türk Hukuk Tarihi, İstanbul, Yitik Hazine Yayınları.
- Dural, Mustafa/ Ögüz, Tufan/ Gümüş, Mustafa Alper** (2018) Türk Özel Hukuku Cilt III Aile Hukuku, 13. Bası, İstanbul, Filiz Kitabevi.
- Ekinci, Ekrem Buğra** (2015) Hukukun Serüveni, 2. Baskı, İstanbul, Arı Sanat Yayınevi.
- Ekinci, Ekrem Buğra** (2008) Osmanlı Hukuku Adalet ve Mülk, İstanbul, Arı Yayınları.
- Feyzioğlu, Feyzi Necmeddin** (1986) Aile Hukuku, 3. Baskı, İstanbul, Filiz Kitabevi.
- Gençcan, Ömer Uğur** (2021) Çocuk Hukuku, Ankara, Yetkin Yayınları.
- Gül, Bülent** (2021) “Uygurlarda ve Moğollarda Evlatlık Uygulamaları”, Journal of Turkish Studies, Özel Sayı 1, s.129-140.
- Gürkan, Ülker** (1974) Evlat Edinme ve Beslemelerin Hukuki Durumu, Türk Hukuku ve Toplumuna Üzerine İncelemeler, Ankara, Türkiye Kalkınma Vakfı Yayınları.
- Güven, Kudret** (2006) “Evlat Edinmeye İlişkin Türk Medeni Kanunu Hükümlerinin Değerlendirilmesi”, Yargıtay Dergisi, C:32, S:4, s.529-551.
- İbn Rüşd, Ebu'l-Velid Muhammed b. Ahmed b. Muhammed b. El Hafid el Kurtubi** (1992) Bidâyet'ül-Müçtehid, C:2 İstanbul, Ensar Neşriyat.
- İnan, Abdülkadir** (1948) “Göçebe Türk Boylarında Evlatlık Müesseseleriyle İlgili Gelenekler”, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, C:VI, S:3, Mayıs-Haziran, s.127-137.
- İnan, Ali Naim** (1968) Çocuk Hukuku, İstanbul, İstanbul Cezaevi Matbaası.
- İstanbul Kadı Sicilleri- Bab Mahkemesi 54 Numaralı Sicil (H. 1102 / M. 1691)** (2011) (Haz. Hüseyin Kılıç, Yılmaz Karaca, Rasim Erol, Salih Kahrıman, Fuat Recep, Sabri Atay), İstanbul, İsam Yayınları, <<http://www.kadısicilleri.org/yayin.php>> s.e.t. 31.03.2023.
- İstanbul Kadı Sicilleri- Davud Paşa Mahkemesi 1 Numaralı Sicil (H. 1196-1197 / M. 1782-1783)** (2019) (Ed. Coşkun Yılmaz), İstanbul, İsam Yayınları, <<http://www.kadısicilleri.org/yayin.php>> s.e.t. 31.03.2023.

İstanbul Kadı Sicilleri- İstanbul Mahkemesi 12 Numaralı Sicil (H. 1073- 1074/ M. 1663-1664) (2010) (Haz. Yılmaz Karaca, Rasim Erol, Salih Kahraman, Fuat Recep, Sabri Atay, Hüseyin Kılıç), İstanbul, İsam Yayınları, <<http://www.kadisicilleri.org/yayin.php>> s.e.t. 31.03.2023.

İzgi, Özkan (1987) *Uygurların Siyasi ve Kültürel Tarihi (Hukuk Vesikalarına Göre)*, Ankara, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.

Karakoç, İrem (2015) “Bir İslâm Hukuku Müessesesi Olan Hidâne Hakkının ve Osmanlı Aile Hukuku’nda Uygulanışının İzmir Şer’iyye Sicillerinde Yer Alan Bir Karar Örneği Üzerinden İncelenmesi”, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C:19, S:3, Temmuz, s.151-206.

Kaşgarlı, Mahmut (1986) *Divanü Lügat-il Türk Tercümesi*, C:III, Çev. Besim Atalay, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları.

Kaya, Cengiz (2009) *Türk Hukukunda Evlat Edinme*, İstanbul, Beta Basım Yayın.

Kılıçoğlu, Ahmet M. (2014) *Medeni Kanun’umuzun Aile-Miras ve Eşya Hukukuna Getirdiği Yenilikler*, 3. Bası, Ankara, Turhan Kitabevi.

Köprülü, Bülent/ Kaneti, Selim (1986) *Aile Hukuku*, İstanbul, Özdem Kardeşler Matbaası.

Köse, Saffet (2003) “Lakıt”, TDV İslam Ansiklopedisi, C:27, s.68-69.

Kurt, Abdurrahman (2013) *Bursa Sicillerine Göre Osmanlı Ailesi (1839-1876) Sosyo-Ekonomik Yapı, Gelenek ve Görenekler*, Bursa, Sentez Yayıncılık.

Kurt, Abdurrahman (1994) “İslam’ın Koruyucu Aileye Bakışı”, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C:6, S:1, s.177-186.

Kurt, Abdurrahman (1992) “Tanzimat Döneminde Koruyucu Aile Müesseseleri”: Erverdi, Ezel/ Yıldız, Hakkı Dursun (Editörler), *Sosyo Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi*, Ankara, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu.

Kurtoğlu, Yasemin (2019) *Eski Orta Asya Türk Devletleri’nde Aile*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Mahmud Esad Efendi (2012) *Tarih-i İlm-i Hukuk*, (Haz. Fethi Gedikli, Mahmud Esad Kalıpçı, Ebru Kayabaş, Sevtap Metin, Ayhan Ceylan, Abdullah Demir, İrem Karakoç, Ali Âdem Yörük), Ankara, Yetkin Yayınları.

Mavsili, Abdullah b. Mahmud (2012) *El-İhtiyar Tercümesi*, C:2, Çev. Mehmet Keskin, İstanbul, Hikmet Neşriyat.

Oğuzman, Kemal/ Dural, Mustafa (1994) *Aile Hukuku*, İstanbul, Filiz Kitabevi.

- Oğuzoğlu, Cahit** (1958) Medeni Hukuk II Aile Hukuku, 4. Basım, Ankara, Güzel Sanatlar Matbaası.
- Özdemir, Hayrunnisa/ Ruhi, Ahmet Cemal** (2018) Çocuk Hukuku, İstanbul, On İki Levha Yayınları.
- Öztan, Bilge** (2002) Medeni Hukuk'un Temel Kavramları, 8. Bası, Ankara, Turhan Kitabevi.
- Ruhi, Ahmet Cemal** (2013) Türk Hukukunda Evlat Edinme ve Evlat Edinme ile İlgili Yabancı Mahkeme Kararlarının Türkiye'de Tanınması, 2. Baskı, Ankara, Seçkin Yayınları.
- Sağlam, Osman** (2006) "İslam Hukuku Açısından Evlat Edinme", (Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Saymen, Ferit Hakkı/ Elbir, Halit Kemal** (1960) Türk Medeni Hukuku Cilt 3: Aile Hukuku, İstanbul, Hak Kitabevi.
- Serozan, Rona** (2000) Çocuk Hukuku, İstanbul, Beta Yayınları.
- Serozan, Rona** (2015) Medeni Hukuk- Genel Bölüm- Kişiler Hukuku, 6. Bası, İstanbul, Vedat Kitapçılık.
- Şıpka, Şükran** (1999) "4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu'nun 'Evlat Edinme'ye İlişkin Hükümlerinin İncelenmesi", İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, C:57, S:1-2, s.301-322.
- Tekinay, Selahattin Sulhi** (1990) Türk Aile Hukuku, 7. Bası, İstanbul, Filiz Kitabevi.
- Turan, Ali** (2016) "1815 Numaralı Trabzon Şer'iyeye Sicilindeki Üç Kayıt Işığında Osmanlı Hukukunda Evlatlık ve Koruyucu Ailelik Üzerine Bir İnceleme": Gedikli, Fethi (Editör), II. Türk Hukuk Tarihi Kongresi Bildirileri C:1, 13-14 Mayıs 2016, İstanbul, XII Levha Yayınları.
- Üçok, Coşkun/ Mumcu, Ahmet/ Bozkurt, Gülnihal** (2017) Türk Hukuk Tarihi, 19. Baskı, Ankara, Turhan Kitabevi.
- Velidedeoğlu Hıfzı Veldet** (1965) Türk Medeni Hukuku C:2 Aile Hukuku, 5. Bası, İstanbul, Nurgök Matbaası.
- Yazır, Elmalılı Hamdi** (1993) Kur'an-ı Kerim ve İzahlı Meâli, (Haz. Düccane Cündioğlu), İstanbul, İslamoğlu Yayıncılık.
- Zevkliler, Aydın** (1995) Medeni Hukuk Giriş ve Başlangıç Hükümleri Kişiler Hukuku- Aile Hukuku, Ankara, Savaş Yayınları.